

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra antropologie a zdravovědy

Bakalářská práce

Alexandr Džubera

Pedagogika – Veřejná správa

**Rusíni v České republice z pohledu kulturní a sociální
antropologie**

Olomouc 2017

vedoucí práce: Mgr. Petr Zemánek, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Rusíni v České republice z pohledu kulturní a sociální antropologie“ vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

V Olomouci dne

Podpis

Děkuji vedoucímu práce Mgr. Petru Zemánkovi, Ph.D., za odborné vedení bakalářské práce, poskytování potřebných rad a materiálových podkladů k práci.

Dále bych rád poděkoval všem respondentům, za jejich čas a ochotu se na výzkumu podílet, a v neposlední řadě musím poděkovat předsedovi a dalším členům rusínského spolu Rusíni.cz – rusínská iniciativa v České republice, za pozvání do Domu národnostních menšin a poskytnutí zázemí k provedení části rozhovorů s respondenty.

Posledním, koho nemohu vynechat, je moje rodina. Děkuji za prostor, který mi byl vytvořen zejména doma, abych měl klid pro vypracování a zdárné dokončení této práce. Jmenovitě pak děkuji svému bratrovi, který zajistil a poskytl technické vybavení k provedení praktické části výzkumu a zaznamenání provedených rozhovorů, a dále také otci, který v případě potřeby překládal z rusínštiny.

OBSAH

OBSAH	4
ÚVOD	6
1 CÍL PRÁCE	7
2 TEORETICKÁ ČÁST	8
2.1 Geografické vymezení Rusínů	8
2.1.1 Geografické vymezení ve světě	8
2.1.2 Geografické vymezení v České republice	11
2.2 Stručné dějiny Rusínů.....	12
2.3 Kulturně sociální charakteristika Rusínů	18
2.3.1 Úvod do kulturně sociální charakteristiky	18
2.3.2 Etnografické skupiny karpatských Rusínů	19
2.3.3 Každodenní život a obživa Rusínů	19
2.3.4 Pracovní emigrace Rusínů	21
2.3.5 Rodinné vztahy Rusínů	22
2.3.6 Rusínský jazyk	23
2.3.7 Jídlo a nápoje, stolování Rusínů.....	24
2.3.8 Rusínské svátky a tradice	26
2.3.9 Víra a náboženství Rusínů	27
2.3.10 Organizace menšiny a rusínská média v České republice	28
3 PRAKTICKÁ ČÁST	30
3.1 Metodika výzkumu	30

3.1.1	Teoreticko-praktická příprava.....	30
3.1.2	Výzkumné problémy	31
3.1.3	Charakteristika výzkumného souboru	32
3.1.4	Použitá metoda a technika sběru dat.....	33
3.1.5	Organizace sběru dat	34
4	VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	38
4.1	Vyhodnocení rozhovorů s respondenty výzkumu	38
5	DISKUSE.....	65
5.1	Diskuse okolo primární výzkumné otázky	65
5.2	Diskuse okolo sekundárních výzkumných otázek.....	68
	ZÁVĚR.....	72
	SOUHRN.....	74
	SUMMARY.....	75
	REFERENČNÍ SEZNAMY.....	76
	Seznam použité literatury a zdrojů.....	76
	Seznam použitých zkratk.....	78
	Seznam obrázků.....	78
	Seznam tabulek.....	78
	Seznam příloh.....	79
	PŘÍLOHY	

ÚVOD

Rusíni jsou národnostní menšinou, která je Českou republikou oficiálně uznávána. Oproti většině ostatních státem uznávaných menšin jsou Rusíni specifictví tím, že nemají žádný vlastní mateřský stát, ač se o jeho vytvoření v minulosti pokoušeli. Z tohoto důvodu mají Rusíni poměrně obtížně uchopitelné společenské postavení a jako národ si prošli dramatickým historickým vývojem, a to ve všech dějinných epochách počínaje stěhováním slovanských národů na území dnešní Evropy. Tyto okolnosti formovaly Rusíny tak, že jsou dnes velmi svérázným a unikátním národem, který se v dnešní době s novou silou hlásí ke svému národnostnímu sebeuvědomění.

Je však otázkou, zda dnešní moderní doba a prohlubující se globalizace světa tomuto trendu posilování národnostní hrdosti a identity nahrává či nikoliv. V této práci chci proto zmapovat aktuální situaci Rusínů v České republice, zda zůstali i ve značně menšinovém postavení vůči majoritě specifickou národnostní skupinou se svojí svébytnou kulturou nebo zda jsou postupně pohlcováni většinovou společností.

K Rusínům mám i osobní vztah, protože rusínský národ je mi vnitřně blízký. Ačkoli jsem se narodil na střední Moravě, jsem původem po otci z poloviny Rusín, v dětství jsem také oblasti obývané převážně Rusíny s otcem často navštěvoval a vnímal rusínský jazyk i kulturu. Osobně jsem tedy s problematikou Rusínů obeznámen, věřím tedy, že se to alespoň částečně projeví v kvalifikační práci, kterou předkládám. Zároveň však doufám, že mám od rusínské problematiky dostatečný odstup, aby nedošlo k subjektivnímu ovlivnění výzkumem získaných výsledků.

Můj výzkum je proveden jako kvalitativní případová studie, která se mi jeví pro studium národností menšiny typu Rusínů jako nejvhodnější. Z čistě pragmatických důvodů byl zavrhnut kvantitativní přístup, kdy zajistit dostatečný kontrolní vzorek Rusínů v České republice při jejich velmi nízkých oficiálních počtech a zároveň jejich nepravidelném a do určité míry nahodilém rozmístění po celém území České republiky, se již v přípravné fázi výzkumu jevílo jako nereálné. Kvantitativní výzkum by proto neměl dostatečnou vypovídající hodnotu. Jako metodu výzkumu jsem si zvolil dotazování, a to formou polostrukturovaného rozhovoru s několika vybranými respondenty, kteří byli vybíráni tak, aby bylo zastoupeno několik oblastí v České republice, město i vesnice, obě pohlaví a různé věkové kategorie Rusínů. Věřím tedy, že vznikl ucelený a dostatečně vypovídající pohled na život současných Rusínů v České republice.

1 CÍL PRÁCE

Jak již bylo zmíněno v úvodu mé práce, Rusíni jsou velmi specifickou minoritou, která je sice v České republice oficiálně uznána za národnostní menšinu, avšak jejich oficiální počty vzešlé z výsledků sčítání lidu jsou oproti jiným menšinám velmi malé, takřka mizivé. V České republice jsou tedy, ve srovnání s jinými zeměmi, kde je jejich počet mnohem vyšší, menšinou málo zkoumanou a výzkumníky opomíjenou.

Základním cílem mé práce je tedy ověřit skutečné postavení Rusínů v České republice poplatné pro dnešní dobu, postihnout obecně jejich kulturu a způsob života v naší zemi z pohledu kulturní a sociální antropologie. Tento cíl méj práce je formulován obecně, podle Hendla (2005, s. 50) je pro kvalitativní výzkum typické, že na počátku výzkumu je výzkumníkem vybráno téma a určeny pouze základní výzkumné otázky. Ty pak výzkumník v průběhu výzkumu a při sběru dat modifikuje a doplňuje.

V dílčích cílech je potom práce zaměřena na jednotlivé oblasti, kterými se kulturní a sociální antropologie ve své podstatě zabývá. Tedy na život Rusínů, rusínský jazyk, rodinné vztahy Rusínů, rusínské zvyky a tradice, vztah Rusínů k víře, a dále pak otázky týkající se vnímání rusínské identity a pohledu na rusínskou menšinu vlastníma očima zpovídáných respondentů.

Výsledky mého výzkumu budou spíše v teoretické rovině, bez nějakého významného přesahu pro praxi. Mohou však sloužit jako aktuální pohled na rusínskou menšinu v České republice, přičemž výsledky mého výzkumu by mohly zajímat například některé rusínské spolky, např. Společnost přátel Podkarpatské Rusi nebo rusínský spolek Rusíni.cz, se kterými jsem v průběhu výzkumu spolupracoval, případně by je mohly publikovat v některém z rusínských periodik vydávaných v České republice, ať už v podobě tištěné či elektronické.

Tím by se výsledky mé práce mohly stát odrazovým můstkem pro výzkumníky, kteří by se danou problematikou jako celkem, případně některou z jejích dílčích částí, chtěli v budoucnu zabývat. V neposlední řadě pak je má práce určena přímo pro Rusíny, ať už žijící v České republice nebo mimo ni, kteří tak mohou nahlédnout na problematiku Rusínů zpracovanou jakoby zvenčí, tedy výzkumníkem, který je původem částečně Rusínem, ale z pohledu kulturní a sociální antropologie většinovým Čechem.

2 TEORETICKÁ ČÁST

V této části práce stručně charakterizují rusínský národ z pohledu kulturní a sociální antropologie. Teoretická část tedy zahrnuje současné poznatky o Rusínech, vymezuje znaky, vlastnosti a zvláštnosti rusínského etnika, stručně mapuje historii Rusínů a jejich geografické vymezení v České republice i ve světě.

2.1 Geografické vymezení Rusínů

V této kapitole se budu zabývat geografickým vymezením Rusínů, tedy tím, kde v dnešní době žijí, a to jak ve světě, tak i v České republice.

2.1.1 Geografické vymezení ve světě

Geografické vymezení Rusínů ve světě je značně obtížné, protože jak již bylo zmíněno v úvodu práce, Rusíni jako národ neměli nikdy v historii samostatný svrchovaný státní útvar. Nejblíže k němu měla pravděpodobně Podkarpatská Rus, která v letech 1919 až 1939 existovala jako součást Československa a byla jednou ze čtyř československých samosprávných zemí s hlavním městem Užhorodem. V ostatních státech byly v minulosti jejich národnostní snahy často potlačovány, a v druhé polovině 20. století byli Rusíni mnohdy jako národnostní menšina opomíjeni, či národnostně zahrnováni pod majoritu daného státu. To platí zejména pro státy východní Evropy, tedy dřívějšího tzv. východního bloku. Pro příklad lze uvést Rusíny žijící na území již zmíněné Podkarpatské Rusi, dnešní Zakarpatské oblasti patřící Ukrajině, kteří nebyli při oficiálním sčítání lidu v roce 2001 ze strany ukrajinské administrativy počítáni za samostatný národ a byli automaticky počítáni pod ukrajinskou národnost (Zakarpatská oblast, ©2017). Naproti tomu jiné národnosti, které svůj stát mají, na Ukrajině jako menšina označovaní jsou (kromě početně významných Rusů také Bělorusové, Moldavané, Bulhaři, Rumuni, Maďaři, Poláci, Slováci, Řekové aj.). Dnes je již situace jiná, a po demokratizačních procesech, které proběhly v zemích východního bloku v 90. letech 20. století všechny Evropské země s významnou rusínskou populací Rusíny jako národnostní menšinu uznávají, ovšem s jedinou výjimkou, a tou je výše zmíněná Ukrajina. Problémem je, že právě na Ukrajině žije nejvíce Rusínů ze všech zemí světa.

Z hlediska čistě geografického lze oblast, kde žijí Rusíni, vymezit územími rozkládajícími se podél pásma pohoří Karpat, a to zejména s těžištěm v tzv. Zakarpatské oblasti, dnešním územím

celku spadajícím pod Ukrajinu, a dále pak v příhraničních oblastech severovýchodního a východního Slovenska, a jihovýchodního Polska. Dále pak směrem na jih také v části Maďarska a Rumunska. Podle Magocsiho (2014, s. 7) se území, na němž Rusíni tvořili do počátku 20. století většinu obyvatelstva, nazývá také Karpatská Rus, a zabírá přibližně 18 tis. km² a rozprostírá se v délce přibližně 375 km přes výše uvedené státy od řeky Popradu na západě až po horní tok řeky Tisy a její přítoky na východě. Takto lze vymezit původní vlast Rusínů, kteří ji dnes nazývají v českém překladu „naše otčina“, a to bez ohledu na to, zda v této oblasti stále žijí nebo již z důvodu migrace žijí jinde. Další významné menšiny Rusínů lze nalézt díky migraci Rusínů také na územích bývalé Jugoslávie, konkrétně v dnešní Srbské autonomní oblasti Vojvodině a v Chorvatsku, a v neposlední řadě také v zámoří, zejména ve Spojených státech amerických, Kanadě, Austrálii či Argentině.

Co se týká vyčíslení populace Rusínů ve světovém měřítku, či pak jednotlivě v konkrétních zemích, údaje se dle rozličných zdrojů značně různí. Zejména pro již zmíněné snahy některých zemí potlačovat národní sebeuvědomění Rusínů, kdy hodně etnických Rusínů navenek vystupuje pod jinou národností, jak se děje třeba na zmíněné Ukrajině, a dále také pro rozličné sčítací metody obyvatelstva, kdy v některých zemích jsou tzv. karpatscí Slované posuzováni jako jeden rusínský národ, který se dále dělí na jednotlivá drobnější etnika nebo skupiny, v některých zemích naopak se každá z těchto skupin započítává samostatně. V neposlední řadě se na tom podepisuje také variabilita sčítacích dotazníků, kdy např. na Slovensku osoby, které lze považovat za Rusíny, do sčítacích dotazníků uváděli národnost ukrajinskou s rodným jazykem rusínským nebo třeba národnost slovenskou s rodným jazykem ukrajinským apod. Na Slovensku to je dáno i následující skutečností, kterou v této v souvislosti také zmíním, totiž podobné dilema týkající se Rusínů, jako je v současnosti na Ukrajině. Mušinka (1997, s. 6) uvádí, že zde po roce 1989 existují dvě orientace, tzv. proukrajinská a prorusínská. Podle proukrajinské orientace jsou Rusíni samostatným kulturním celkem, který však patří do ukrajinského kulturního regionu, v podstatě že jsou v kulturní rovině součástí ukrajinského národa (v politické rovině ne). Naproti tomu podle prorusínské orientace jsou Rusíni nejen samostatným kulturním celkem, ale samostatným národem, odlišným od Ukrajinců. Tyto dva směry také mají svoji odlišnou terminologii, prorusínská označuje předmětnou skupinu jako Rusíny, proukrajinská ji označuje jako Rusíny-Ukrajince. Ze sčítání lidu ve Slovenské republice v roce 2011 tedy vychází 33 482

Rusínů, avšak pouze 7430 Ukrajinců, což je méně než čtvrtina Rusínů, domnívám se tedy, že převládající orientace je jednoznačně proruská (Obyvatelstvo Slovenska, ©2016).

Nejpočetnější populaci Rusínů na starém kontinentu lze bezesporu nalézt na Ukrajině v již zmíněné Zakarpatské oblasti. Zatímco oficiální statistiky ze sčítání lidu v roce 2001 uvádějí, že na Ukrajině žilo 10 183 Rusínů, a dále 21 400 Huculů, a také 672 Lemků a 131 Bojků (Všeuhradské sčítání lidu, ©2004), což dohromady činí cca 32 000 obyvatel, kteří se souhrnně dají označit jako Rusíni (více v kapitole 2.3.2 Etnografické skupiny Karpatských Rusínů), neoficiální informace hovoří o počtech více než dvacetinásobných. Významný rusínský rodák Hořec (1994a, s. 65) zmiňuje v roce 1990 počet 770 000 Rusínů z celkového počtu 1 252 000 obyvatel Zakarpatské oblasti, což činí 61,5 procenta v této oblasti. Podobné údaje uvádí také Svoboda (in Hořec, 1994b, s. 56) počátkem roku 1992, kdy uvádí 750 000 Rusínů z celkového 1 300 000 obyvatel Zakarpatské oblasti. Ke zbytku Ukrajiny neexistuje žádná statistika, Rusíni zde nejsou uznáváni jako samostatná národnost. Magocsi (2014, s. 11) uvádí, že na Ukrajině žije 740 000 Rusínů, z toho 650 000 v Zakarpatské oblasti a dále pak 90.000 přesídlených Lemků. Také zde uvádí značně podhodnocených 10 000 ukrajinských Rusínů dle úředních statistik. Ještě odvážnější odhady má Polášek (2001, s. 9), který dokonce uvádí 1 000 000 Rusínů v dnešní Zakarpatské oblasti a další, již nevyčíslené skupiny Rusínů v ukrajinské Haliči a Bukovině.

Další početně významná menšina Rusínů, kterou speciálně zmíním, žije na Slovensku. Odtud pochází většina Rusínů, kteří dnes žijí na území České republiky, kdy k migraci Rusínů do ČR docházelo v době existence ještě nerozděleného Československa (Rusíni k nám však přicházejí zejména kvůli pracovním příležitostem dodnes). Na Slovensku tedy ze sčítání lidu provedeného roku 2011 oficiálně vzešlo 33 482 Rusínů, jak jsem již uvedl výše, rusínštinu však jako mateřský jazyk dokonce uvedlo 55 469 obyvatel (Rusíni, ©2017). Pro srovnání dále uvádím počty Rusínů v jednotlivých evropských zemích dle Hořce a Magocsiho (mimo výše popsanou Ukrajinu). Hořec (odkaz) uvádí na Slovensku až 100 000 Rusínů, v Polsku 85 000, v Rumunsku přes 30 000, v tehdejší Jugoslávii 24 000, v Maďarsku potom 5000 Rusínů. Magocsi (2014, s. 11) odhaduje na Slovensku 130 000, v Polsku 60 000, v Rumunsku 34 000, v Srbsku 25 000, v České republice 12 000, v Maďarsku 6000 a v Chorvatsku 5000 Rusínů.

Kromě starého kontinentu a pravlasti Rusínů jsou velmi významné rusínské menšiny také v zámoří, a to zejména ve Spojených státech amerických, kde je největší rusínská diaspora, která

počtem Rusínů téměř dosahuje počtu Rusínů v otčině na Ukrajině. Kromě USA jsou významné zámořské diaspory v Kanadě, Jižní Americe, zde zejména v Argentině a dále v Austrálii. Dle Hořce (1994a, s. 65) žije v USA 700 000 Rusínů, v Kanadě 80 000, v Jižní Americe asi 40 000 a v Austrálii asi 30 000 Rusínů. Celosvětově potom ve světě ke 2 000 000 Rusínů. Magocsi (2014, s. 11) uvádí v USA 620 000 Rusínů, dále jsou již jeho počty skromnější, a to 20 000 Rusínů v Kanadě a 2500 v Austrálii, celkem pak ve světě více jak 1 600 000 Rusínů. Polášek (2001, s. 9) má velmi optimistický odhad až 3 000 000 Rusínů po celém světě.

Ač jsou tedy oficiální statistiky týkající se výskytu Rusínů ve světě zajisté zkreslené, lze z dostupných výše uvedených informací odhadovat, že na světě v současnosti žije cca 1,5 až 2 (příp. 3) miliony Rusínů, a to jak těch, kteří se k rusínské národnosti přímo hlásí tak také těch, kteří jsou v oficiální statistikách zahrnuti pod jinou národnost, avšak mluví rusínským jazykem, dodržují rusínské zvyky a tradice, či jsou jiným způsobem s rusínským národem spjati a spřízněni. Z tohoto počtu o něco více než polovina žije na územích, kde se historicky Rusíni vyskytovali a ze kterých jako národ vzešli, tedy zmíněná otčina, tj. zejména Zakarpatská oblast na Ukrajině, Slovensko a Polsko, neméně významná je však i jejich zahraniční emigrace, a to zejména početně nejvýznamnější zámořská diaspora ve Spojených státech amerických.

2.1.2 Geografické vymezení v České republice

Geografické vymezení Rusínů v České republice je stejně obtížné, jako jejich geografické vymezení ve světě. Ačkoli jsou Rusíni jednou ze států uznávaných menšin, jejich oficiální počty zjišťované Českým statistickým úřadem v rámci sčítání lidu jsou velmi malé, a v průběhu času se stále snižují. Jejich národní identita u nás v současné době sice není potlačována jako v jiných zemích, mnoho z nich však v České republice přesto žije pod hlavičkou jiné národnosti, a to zejména Slovenské, případně také Ukrajinské nebo jiné.

Dle výsledků sčítání lidu prováděného v pravidelných intervalech Českým statistickým úřadem, žilo v roce 2011 v České republice 739 osob hlásících se k rusínské národnosti, přičemž v roce 2001 jich bylo 1106 a v roce 1991 dokonce 1926, blíže viz níže uvedená tabulka č. 1.

Z údajů uvedených v uvedené tabulce však zřetelně vidíme, že do sčítání lidu předcházejících roku 1991 nebyla rusínská národnostní menšina vůbec brána v potaz a do výsledků nebyla započítávána. Z tohoto období pravděpodobně pramení skutečnost, že mnoho etnických Rusínů je

ve statistikách promítnuto pod hlavičkou jiné národnosti, a tento jev pravděpodobně ovlivňuje oficiální statistiky dodnes.

Tabulka č. 1: Obyvatelstvo podle národností podle výsledků sčítání lidu v letech 1921 – 2011

1-16 Obyvatelstvo podle národností podle výsledků sčítání lidu v letech 1921–2011
Population by ethnicity by 1921–2011 censuses

Rok sčítání Census year	Počet obyvatel celkem ¹⁾ Population, total ¹⁾	v tom národnost Ethnicity												nezjištěná Not identified	
		česká Czech	moravská Moravian	slezská Silesian	slovenská Slovak	romská Roma	ukrajinská Ukrainian	ruská Russian	rusínská Ruthenian	polská Polish	maďarská Hungarian	německá German	jiná Other		
1921 ²⁾	10 005 734	6 758 983			15 732					103 521	7 049	3 061 369	³⁾ 59 080		
1930	10 674 386	7 304 588			44 451					92 689	11 427	3 149 820	65 692	5 719	
1950	8 896 133	8 343 558			258 025					70 816	13 201	159 938	19 770	11 441	
1961	9 571 531	9 023 501			275 997					66 540	15 152	134 143	26 554	10 065	
1970	9 807 697	9 270 617			320 998					64 074	18 472	80 903	26 273	9 947	
1980	10 291 627	9 733 925			359 370					9 794	6 619	58 211	18 264	21 036	
1991	10 302 215	8 363 768	1 362 313	44 446	314 877	32 903			10 271	5 051		59 383	48 556	18 812	
2001	10 230 060	9 249 777	380 474	10 878	193 190	11 746			8 220	5 062		19 932	48 556	22 017	
2011	10 436 560	6 711 624	521 801	12 214	147 152	5 135			53 253	17 872		39 096	8 920	18 658	
													⁴⁾ 257 430	2 642 666	
Structure %															
1921 ²⁾	100,0	67,6	x	x	0,2	x	x	x	x	1,0	0,1	30,6	0,6	x	
1930	100,0	68,4	x	x	0,4	x	x	x	x	0,9	0,1	29,5	0,6	0,1	
1950	100,0	93,8	x	x	2,9	x	0,2	x	x	0,8	0,1	1,8	0,2	0,1	
1961	100,0	94,3	x	x	2,9	x	0,2	x	x	0,7	0,2	1,4	0,3	0,1	
1970	100,0	94,5	x	x	3,3	x	0,1	0,1	x	0,7	0,2	0,8	0,3	0,1	
1980	100,0	94,6	x	x	3,5	x	0,1	0,0	x	0,6	0,2	0,6	0,2	0,2	
1991	100,0	81,2	13,2	0,4	3,1	0,3	0,1	0,0	0,0	0,6	0,2	0,5	0,2	0,2	
2001	100,0	90,4	3,7	0,1	1,9	0,1	0,2	0,1	0,0	0,5	0,1	0,4	0,7	1,7	
2011	100,0	64,3	5,0	0,1	1,4	0,0	0,5	0,2	0,0	0,4	0,1	0,2	2,5	25,3	

¹⁾ Údaje převzaty ze zveřejněných výsledků jednotlivých sčítání.
V letech 1921–1950 přítomné obyvatelstvo, v letech 1961–2001 trvale bydlící obyvatelstvo (v roce 2001 včetně cizinců s dlouhodobým pobytem), v roce 2011 obvykle bydlící obyvatelstvo.
²⁾ Na území k datu sčítání.
³⁾ Včetně nezjištěné národnosti.
⁴⁾ Včetně dvojí národnosti.
¹⁾ The data from published Census results.
In 1921–1950 present population, in 1961–2001 permanent resident population (in 2001 including foreigners with long-term residence), in 2011 usual resident population.
²⁾ On the territory on the Census day.
³⁾ Including "not identified" ethnicity.
⁴⁾ Including dual ethnicity.

Zdroj: Český statistický úřad

V materiálu vlády České republiky z dubna roku 2006 týkajícího se rusínské národnostní menšiny je uveden kvalifikovaný odhad 10 000 osob, které jsou zastoupeny v řadě regionů, nejvíce v Praze, v severních Čechách a na severní Moravě, střední a jižní Moravě (Vláda ČR ©2006). Vzhledem k zanedbatelnosti oficiální rusínské menšiny vůči majoritě i jiným, početnějším menšinám, nejsou bližší informace ke geografickému rozšíření Rusínů v České republice Českým statistickým úřadem nijak dále zpracovány.

2.2 Stručné dějiny Rusínů

Původ Rusínů je stejně jako u ostatních slovanských kmenů spojen s pravlastí Slovanů, která se rozkládala severně od Karpat na území dnešního Polska, Běloruska a Ukrajiny, respektive v oblastech, kde se tyto tři země střetávají. V průběhu 5. století v období invaze kočovných

asijských národů prošel slovanskou pravlastí národ Hunů, a spolu se vstupem do střední Evropy s sebou přivedl také některé slovanské kmeny, z nichž se některé usídlily také na územích, které dnes nazýváme Karpatská Rus. Jedním z historických slovanských kmenů byli tzv. Bílí Chorvaté, kteří postupně osídlovali oblasti severních a jižních svahů Karpat. I když se většina tohoto národa posléze vypravila dále na jih, kde jsou jejich potomky dnešní Chorvaté, část Bílých Chorvatů zůstala v oblasti Karpat (Magocsi 2014, s. 30).

V průběhu 9. a 10. století nastaly pro oblast Karpatské Rusi dvě zásadní historické události. Jednou z nich byla christianizace, kdy spolu s ostatními slovanskými kmeny byla území rozkládající se na úbočí Karpat ovlivňována během misijních cest vzdělavců z Byzantské říše, a obyvatelé těchto území postupně konvertovali od pohanství ke křesťanství tzv. byzantského obřadu. V této souvislosti jsou zmiňováni misionáři Konstantin a Metoděj, či jejich následovníci. Druhou pro Rusíny významnou událostí byl vznik mnohonárodnostního státu pod nadvládou tehdejších asijských kmenů zvaných souhrnně Maďaři. Tento státní útvar, později označovaný jako Uherské království, se území dnešní Karpatské Rusi snažil ovládat. Navzdory vojenské převaze nemohli Maďaři území celé Karpatské Rusi kontrolovat, a tak toto území, zpočátku osídlené spíše sporadicky, začaly postupně ze severu a od východu osídlovat další slovanské skupiny. Tito noví slovanští osídlenci, spolu s původními Slovanů, se od 11. století začali nazývat souhrnně ruskými, tj. obyvateli Rusi, anebo Rusíni (Magocsi 2014, s. 36).

V průběhu následujících staletí dále probíhala migrace dalších skupin na území Karpatské Rusi, a to jak Slovanů ze severu a východu, zejména z Haliče, tak i jiných národností, například Valachů rumunského původu, kteří prošli celým pásmem Karpat až na Moravu. Valaši měli s Rusíny podobný způsob života, byli to také horalé, a postupem času byli Rusíny asimilováni. Magocsi (2014, s. 37) tvrdí, že původ karpatských Rusínů není spjat s Kyjevskou Rusí, jak by se z názvu Rusín mohlo zdát, ale jako předky Rusínů vidí tyto skupiny: 1. rané slovanské kmeny; 2. Bílí Chorvaté; 3. Slované z Haliče a Podolí; 4. asimilovaní Valaši z Rumunska. Stejně tak Karpatská Rus nikdy nebyla v područí Kyjevské Rusi ani jiného středověkého státního útvaru východních Slovanů, ale historicky spadala pod kulturní a politickou sféru Evropy střední. I přes tento středoevropský vliv a přes skutečnost, že Rusíni nikdy neměli svrchovaný státní útvar, si Karpatské Rusíni udrželi svoji národnostní identitu, a to zejména proto, že si udrželi svou tzv. starou víru, tedy příslušnost k východnímu křesťanství, v prostředí západokřesťanské majority.

Po dobytí Uherského království osmanskými Turky se území Karpatské Rusi stalo jakousi výspou, na které probíhaly ozbrojené konflikty mezi katolickým Rakouskem, které mělo v područí zbytek Uherska, a protestantským Sedmihradskem, rozkládajícím se na území dnešního Rumunska. V tomto období trvajícím od 16. do 17. století byla Karpatská Rus často pustošena a počet obyvatel klesal. V průběhu 18. století se z habsburského Rakouska stala jedna z předních mocností Evropy, a postupně vytlačila Turky z Uherska, následně také porazila sedmihradská vojska, a rakouští Habsburkové se tak stali novými pány území Karpatské Rusi (Magocsi 2014, s. 45). Po rozšíření území ovládaného Habsburky o bývalou polskou provincii Halič se tak všichni karpatské Rusíni ocitli pod nadvládou Habsburků, přičemž tato situace trvala až do konce první světové války v roce 1918 (Magocsi 2014, s. 53).

V průběhu 19. století je pro celou Evropu typické, že jednotlivé národy, které neměly vlastní stát, začaly procházet procesem rozvoje nacionalismu, a tento trend se nevyhnul ani karpatským Rusínům. Rusínské národní obrození je spojeno zejména s osobností řeckokatolického kněze Alexandera Duchnoviče (1803 – 1865), který v roce 1850 v Prešově založil historicky první rusínský kulturní spolek a vydal první rusínské sborníky a učebnice. Další významnou osobností tohoto období je poslanec parlamentu a státní úředník Adolf Dobriansky (1817 – 1901), který bojoval na politické úrovni za vznik samostatného rusínského územního celku v rámci Habsburské říše. Tyto obrozenecké snahy byly po rakousko-uherském vyrovnání tvrdě potlačeny, a v sedmdesátých letech 19. století začala tvrdá maďarizace všech národnostních menšin včetně Rusínů. Je zastavena činnost rusínských spolků i vyučování rusínštiny, rusínská jména jsou nahrazována maďarskými. Nejen pro tento národnostní útlak, ale i pro neutěšené ekonomické podmínky, nedostatek zdrojů, nedostatek pracovních příležitostí a život v chudobě a bídě, začíná v tomto období první historicky významná pracovní migrace Rusínů. Zejména do Spojených států Amerických v této době odchází přes 200 tisíc karpatských Rusínů (Magocsi, 2014, s. 56-61).

Obr. č. 1: Mapa rozšíření karpatských Rusínů před první světovou válkou

Zdroj: Holosy.sk

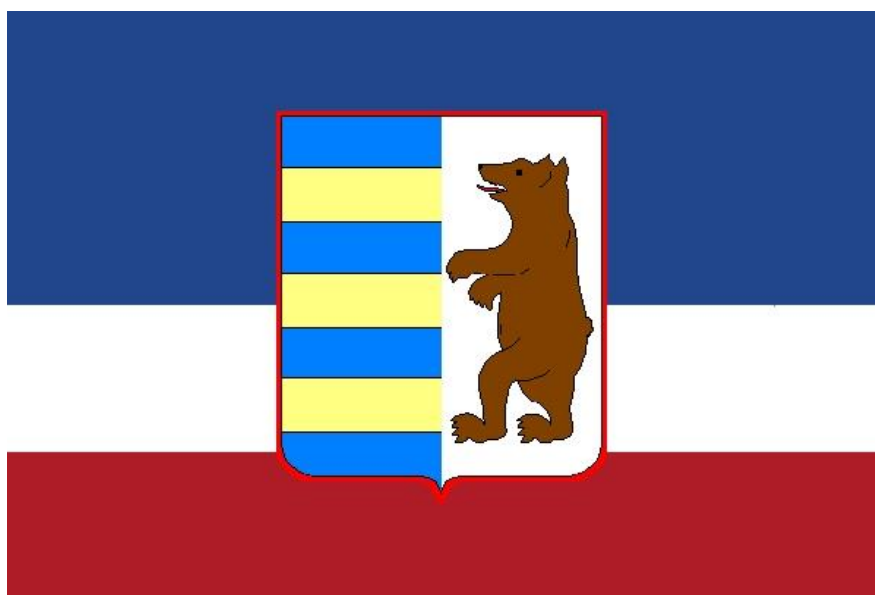
V období 1. světové války spousta Rusínů padla v bojích, a to jak na východní ruské frontě, tak v severní Itálii, kde se účastnili bojů na straně Rakouska-Uherska. Další válečná tragédie pro Rusíny přišla následně po okupaci rakousko-uherských území Ruskem, kdy během zpětného dobytí území habsburské úřady pozatýkaly tisíce Rusínů, tito byli obviněni ze špionáže pro Rusko a uvězněni v internačních táborech, kde mnozí z nich následně umírali (Magocsi 2014, s. 67).

Po skončení první světové války došlo v Evropě ke značným politickým změnám, z nichž jednou z nejvýznamnějších byl zánik habsburského Rakouska-Uherska. Rusínští představitelé jak v Evropě, tak i v zámoří, začali rokovat o své budoucnosti. Jejich požadavek byl jasný, vytvoření autonomního území s vlastní samosprávou, přičemž se uvažovalo o spojení s větším státním celkem, a to Ruskem, Ukrajinou, Maďarskem anebo Československem. Nakonec bylo rozhodnuto, že území jižně od Karpat obývané Rusíny se spojí ve společném státě s Čechy a Slováky. (Magocsi 2014, s. 71-72) V rámci nově vzniklého Československa tak vzniklo první

autonomní rusínské území s názvem Podkarpatská Rus. Podle Poláška (2001, s. 4) bylo toto období záchranou rusínského národa, které znamenalo zajištění hospodářského, kulturního a vzdělávacího rozvoje rusínské země. Tento tzv. zlatý věk však skončil s nástupem druhé světové války. Rusíni žijící severně od Karpat k tomuto území nebyli připojeni a nově připadli pod správu Polska. Další skupina Rusínů žijících v uherské Vojvodině se spojila se Srby, Chorvaty a Slovinci a připadla tak budoucí Jugoslávii (Magocsi 2014, s. 73).

V meziválečném období žila většina Rusínů v prvním částečně autonomním rusínském státním útvaru, Podkarpatské Rusi. Nově vzniklé Československo fungovalo na demokratických principech, a stejně jako k ostatním částem země přistupovalo i k Podkarpatské Rusi. Podkarpatská Rus sice nebyla samostatnou republikou, ale autonomní provincií s částečnou svrchovaností. Působily zde různé politické strany, rusínští zástupci byli voleni do parlamentu, rusínština byla vedle češtiny oficiálním jazykem. I když byla Podkarpatská Rus mnohonárodnostním celkem, který obývali také Slováci, Maďaři, Rumuni, Němci a další národnosti, pojmenována byla podle zdejší majority, kterou byli karpatscí Rusíni. Země dostala novou vlajku, znak i národní hymnu. Tomuto období se také říká druhé karpatsko-rusínské národní obrození, rozvíjely se všechny aspekty kulturního a společenského života (Magocsi 2014, s. 76).

Obr. č. 2: Vlajka Podkarpatské Rusi obsahující znak Rusínů

Zdroj: Znak a vlajka Rusínů

V období před, a v průběhu 2. světové války, činili karpatští Rusíni další kroky k vytvoření vlastního rusínského národního státu. Po politických změnách spojených s mnichovskou dohodou a rozpadem Československa, se vrcholné politické špičky tehdejší Podkarpatské Rusi pokusili vytvořit samostatný rusínský stát. Avšak záhy byla Podkarpatská Rus anektována Maďarskem. Nejen pro Rusíny z této oblasti nastaly těžké časy, například v období roku 1944 bylo během deportací v pouhých 36 dnech měsíců května a června do koncentračních táborů internováno z rusínských obcí okolo 115 000 obyvatel židovského původu (Jelínek 2010, s. 385). Obdobně neradostně se však situace vyvíjela i v ostatních oblastech obývaných Rusíny. Na Slovensku vznikl nový stát s politickou orientací na fašistické Německo. Polští Rusíni také připadli pod Německý vliv, rumunští Rusíni byli, stejně jako Podkarpatská Rus, anektováni Maďarskem. Část Rusínů, kteří nesouhlasili s fašistickým režimem, přešlo přes Karpaty na území v područí tehdejšího Sovětského svazu, ale místo získání svobody, byli také internováni v pracovních táborech. Těm, kteří přežili, bylo nabídnuto, aby sloužili v armádních sborech bojujících pod vedením tehdejšího Sovětského svazu. Zajímavostí je, že v počátku vzniku Československého armádního sboru bojujícího proti fašizmu právě na straně tehdejšího Sovětského svazu, tvořili karpatští Rusíni více než dvě třetiny vojáků (Magocsi, 2014, s. 88).

Důsledkem 2. sv. války byl nástup totalitních režimů ve střední a východní Evropě, a Rusíni jako národ na pár desetiletí přestali pro nástupnické státy existovat. Autonomní území Podkarpatské Rusi připadla Ukrajině bez nároku na sebeurčení, Rusíni v ostatních zemích byli také zahrnováni pod majoritní většinu, jak na Slovensku a v Polsku, tak i v Maďarsku, Rumunsku a Srbsku (Magocsi 2014, s. 88-91).

Čtyři následující desetiletí komunistické nadvlády znamenaly pro Rusíny boj o vlastní identitu. Ať už historicky prošel rusínský národ všemožným útlakem, v době ovládnutí východní Evropy Sovětským Svazem a jeho politickým vlivem, byly všechny tendence Rusínů směřující k národnostnímu uvědomění mocenskými složkami potlačovány. Zde začal proces, kdy se z rusínské Otčiny stal běžný region Ukrajiny, potažmo Sovětského svazu, polští Rusíni byli nuceni stát se Poláky, slovenští Rusíni Slováky. Jedinou výjimkou byla diaspora v Srbsku, kde v oblasti Vojvodiny měli Rusíni přiznána práva jako národnostní menšina, právo používat svůj jazyk, vyučovat v něm. Toto období bylo pro Rusíny kritické, přežijí jako národ nebo ne? Ukázalo se, že ano. (Magocsi 2014, s. 93-99).

Po významných politických změnách spojených s pádem východního bloku nastává třetí rusínské obrození. Ve všech zemích, kde Rusíni žijí, vznikají spolky a organizace Rusínů, které podporují národnostní kulturu, tradice, rusínskou identitu. Rusínské otčině začíná významně pomáhat zámořská diaspora, např. v roce 1991 proběhl historicky první světový kongres Rusínů ve slovenských Medzilaborcích, kde s referátem vystoupil velíkán rusínské myšlenky prof. Magocsi. Od této doby se dá říci, že rusínská myšlenka vzkvétá, i když ne ve všech zemích. Příkladem politicko-národnostního potlačování Rusínů může být právě Ukrajina, kde dodnes nejsou Rusíni uznáni jako národnostní menšina a jsou zahrnováni pod majoritu jako Ukrajinci, i když v oblasti kraje Zakarpatské Ukrajiny tvoří Rusíni více než 70% obyvatel (Magocsi 2014, s. 103).

2.3 Kulturně sociální charakteristika Rusínů

V této kapitole se chci věnovat rozdělení karpatských Rusínů na jednotlivé etnografické skupiny, dále jejich každodenním životem a obživou, chci nastínit, jak vypadal jejich běžný život. Dále se v této kapitole budu věnovat pracovní emigraci Rusínů, což je skutečnost, díky níž jsou rozseti po celém světě. Dále se budu věnovat rodinným vztahům, rusínskému jazyku, zvykům, tradicím, rusínské kuchyni a pokrmům, víře Rusínů a jejich organizací v České republice atd.

2.3.1 Úvod do kulturně sociální charakteristiky

Tuto kapitolu včleňuji do své práce zejména proto, abych objasnil, kterými Rusíny se bude tato část práce nejvíce zabírat. Vzhledem k situaci, že Rusíni nemají svou vlastní zem a jsou tudíž příslušníky různých státních útvarů, a také proto, že jsou sami dále rozčleněni do různých etnických skupin (viz kapitola 2.3.2 Etnografické skupiny karpatských Rusínů), které se od sebe někdy i dosti značně kulturně odlišují, není možné charakterizovat všechny Rusíny jako celek bezesbytku, respektive není to náplní mé práce. Zaměřím se proto zejména na Rusíny pocházející z oblasti východního Slovenska, kteří jsou historicky nejvíce spjatí s Českou republikou a odkud pochází, jak se domnívám (a budu dále zkoumat), většina Rusínů žijících v současnosti na území České republiky, kteří tedy tvoří podstatu národnostní menšiny, o níž pojednává tato práce. V této části také vycházím mimo jiných zdrojů i ze vzpomínek a vyprávění mého otce, rodilého čistokrevného Rusína z východního Slovenska.

2.3.2 Etnografické skupiny karpatských Rusínů

Rusíni jako národ se dle různých autorů dělí do menších specifitějších etnografických skupin. Tyto skupiny mluví několika příbuznými dialekty rusínštiny, každá z těchto skupin má specifické znaky své kultury. Například Magocsi (2014, s. 24) uvádí od západu na východ tyto skupiny: Lemkové, Rusnáci, Doliňané, Verchovinci (také Bojkové) a Huculové, přičemž ještě dělí Rusíny do větších souhrnných skupin, Lemkové a Rusnáci spolu tvoří západní karpatské Rusíny, a Doliňané, Verchovinci a Huculové tvoří východní karpatské Rusíny. Lemkové pak žijí na severní straně Karpat, v dnešním jihovýchodním Polsku, Rusnáci zase na straně jižní, na dnešním severovýchodním Slovensku. V oblasti dnešní Zakarpatské Ukrajiny a severozápadě Rumunska pak žijí ostatní východokarpatské rusínské skupiny.

Pro srovnání Kožmínová (2010, s. 41) ve starší literatuře uvádí na východě skupiny: Dolišnjaci, Verchovinci, Bojkové, Huculové, Čeváci, na západě pak další skupiny: Blachi, Krajňáci, přičemž hranice mezi těmito jednotlivými skupinami je dost nesnadné určit.

2.3.3 Každodenní život a obživa Rusínů

Každodenní život a obživa Rusínů vycházely z prostřední, kde se historicky usídlili. Život na úbočích Karpat nebyl jednoduchý, z dnešního pohledu byl naopak velmi tvrdý. V období po druhé světové válce žila většina východoslovenských Rusínů na venkově jako tzv. maloročníci, každá rodina vlastnila nějakou půdu (obvykle jen několik hektarů) a živila se pěstováním plodin a chovem dobytka. Prakticky veškerou obživu si Rusíni vypěstovali, v obchodě se z potravin kupovaly pouze komodity, které Rusíni nemohli zemědělstvím získat, např. cukr, čaj, sůl, a dále potom věci jako petrolej apod. Kraj byl sice hornatý a půda málo úrodná, ale spolu s pastevectvím se dokázaly rodiny uživit. Většina rodin vlastnila krávy, chudobnější měli jednu, bohatší rodiny pak měli 2, 3 i více krav. Pouze velmi výjimečně byly nejchudší rodiny bez krávy, zde potom byla kráva nahrazena kozami a rodina živena mj. kozím mlékem. Jinak se kozí mléko dávalo pouze na přilepšenou prasatům. Prasata měla v podstatě každá rodina, od jednoho u chudších až po více kusů u bohatších. Koně neměl každý, když se v hospodářství choval, většinou jeden nebo dva. Z drůbeže se chovaly slepice, husy a kachny, peřiny si každá rodina vyráběla svépomocí z vlastní produkce. Ovce nebyly běžné, byly stejně jako kozy sporadicky jen u některých hospodářství, určitě ne jako v jiných oblastech Slovenska, kde se produkcí ovčích výrobků někteří Slováci živil. Co se týká rostlinné produkce k obživě, blíže se jí věnuji

v kapitole 2.3.7 Jídlo a nápoje, stolování. Zde jen zmíním, že se na východním Slovensku pěstovalo i konopí a len, a oblečení se také částečně vyrábělo doma (Kožmínová 2010, s. 46-48).

Původně historicky žili Rusíni v dřevěnicích, které si vyráběli s pokácených stromů, jejichž střechy byly pokryty došky nebo šindely. Chalupy byly rozestavěny podél cest, případně volně nahodile kolem místního kostelíka. Tato stavení si Rusíni vyráběli sami svépomocí, díky manuálnímu způsobu života Rusíni zvládali veškeré činnosti se stavbou obydlí spojené. (Kožmínová 2010, str. 42). V pozdějších obdobích, tedy v době mezi světovými válkami, ustupuje stavba dřevěnic a nastupuje období domků stavěných také svépomocí, ale hlavně z vepřovic, tj. směsi jílu nebo jílovité hlíny, hnoje a slámy, která se formovala do příslušného tvaru a nechala na slunci vysušit. Některé měly podlahu pouze z udusané hlíny. Až po druhé světové válce se postupně začaly používat k výstavbě cihly. Na venkově v té době ještě povětšinou nebyla zavedena elektřina ani plyn, svítilo se petrolejovými lampami a topilo se bukovým dřevem, buky tvořily podstatnou část horských lesů, tato část Karpat se proto také nazývá Bukovské vrchy. Dřevo muži stahovali za pomoci koňů z hor do vesnic umístěných v horských údolích. V rusínských vesnicích východního Slovenska v období po 2. světové válce se prakticky nevyskytovaly osobní automobily. Do vesnic sice zajížděly autobusy, většinou se ale chodilo pěšky, nebo se využívaly povozy tažené koňmi. V zemědělství se také nepoužívaly žádné stroje, na polích, loukách i v lese se využívalo zvířecí a lidské síly (Šišková, Mušinka, Hrušovský 2009, s. 85-87).

Rusíni východního Slovenska zpočátku odolávali snahám o kolektivizaci. Jednotná rolnická družstva tam byla zakládána až na přelomu šedesátých a sedmdesátých let. Soukromníci však byli nuceni odvádět tzv. kontingent, tedy jakési odvody státu na způsob daní podle velikosti majetku. Státu se odvádělo hovězí a vepřové maso, máslo (sami používali jako tuk většinou sádlo), mléko, vejce, obilí (zejména pšenici), brambory a další. Vlastnictví půdy také bylo vykoupeno značnou dřinou. Všichni obyvatelé tvrdě pracovali, muži na polích, loukách, v lesích, ženy zastávaly práce kolem hospodářství, děti byly také zapojovány do práce tak brzo, jak jen to bylo možné, např. vyháněly na pastvu krávy, pomáhaly na poli nebo na dvoře. Zároveň díky chudobnosti kraje také nevznikaly žádné zemědělské přebytky, které by se daly prodat, přesto existovaly věci, které se musely koupit. Jedinou možností, jak vydělat peníze, tak byla práce pro dřevařské a papírenské závody, kdy muži v zimě stahovali za pomoci koňů dřevo z hor, jak již bylo zmíněno výše, stahovali jej do údolí do míst, kam již mohly dojet nákladní vozy. Za tuto

práci byli placeni a z těchto peněz následně kupovali věci, které nemohli získat soběstačným hospodařením.

Historicky chodili Rusíni v krojích, které se lišily jak geografickou oblastí, tak i majetností jejich nositelů, v neposlední řadě také vlivy národů, které rusínskou otčinu obklopovaly. V období po druhé světové válce pak byl, alespoň na východním Slovensku, oděv podřízen práci. Chodilo se vesměs v pracovním oděvu a pracovních botách, sváteční oděv byl určen výhradně na sváteční příležitosti a do kostela. Dospělí měli vždy pokrývku hlavy, muži chodili zásadně v klobouku nebo alespoň v čepici, ženy chodily vždy se šátkem na hlavě. Také byli vždy zcela oblečení, a to i v horku nebo při namáhavé práci, pro dospělého člověka neexistovalo se vysvléci před jinými lidmi, třeba do půl těla nebo z důvodu koupání. Naopak děti v létě běhaly zásadně nahé nebo skoro nahé a bosky. Sváteční boty se obecně hodně šetřily (i u dospělých), do města se šlo bosky, boty se nazuly až na poslední chvíli.

Živobyť v podhůří Karpat tedy bylo pro Rusíny velmi tvrdé, rodiny musely vyžít z mála. Přesto při neznalosti antikoncepce se zde rodilo hodně dětí a malé soukromé pozemky nebyly schopny celé rodiny uživit. Hospodářství zpravidla zdědil nejstarší syn (když nebyl, pak nejstarší dcera), mladé ženy se postupně provdaly a odešly, ostatní synové byli nuceni odejít za prací, čemuž se chci věnovat v následující kapitole.

2.3.4 Pracovní emigrace Rusínů

Jak jsem naznačil v předchozí kapitole, byla migrace Rusínů mnohdy jedinou možností, jak zajistit obživu pro rodinu a potomky. Magocsi (2014, s. 61) uvádí první významnější rusínskou emigraci směrem na jih do dnešní Vojvodiny v období druhé poloviny 18. století. Mnohem větší vlna emigrace však mířila za oceán do dnešních Spojených států amerických a odehrávala se od 80. let 19. století do první světové války, Rusíni se usazovali v průmyslových oblastech na severovýchodě USA, zejména ve státech New York, New Jersey, Connecticut, Ohio, ale zejména Pensylvánie, kde si v hornických oblastech a hutnickém průmyslu našla práci více než polovina z této vlny emigrace.

Jedním z hlavních směrů emigrace za prací v období po 2. světové válce byla opět cesta za oceán, zejména do Spojených států amerických, případně Kanady, Austrálie či Jižní Ameriky. Protipólem pak byla emigrace do Sovětského svazu, zejména na Ukrajinu. Ze Sovětského svazu jezdili na východní Slovensko agitátoři, aby nabízeli lidem nejen práci, ale také další jistoty jako

zajištěné bydlení apod. V období druhé světové války byly velké části Ukrajiny vyliďněné v důsledku německé okupace, po válce chyběli v těchto oblastech zejména muži. Slovenští Rusíni měli být jedním z národů, který tyto ztráty na obyvatelstvu měl nahradit a tato území postupně kolonizovat. Měli hospodařit jak na půdě obdělávané před druhou světovou válkou, tak i na tzv. celinách, travnatých stepních plochách, které měly být rozorány a využity jako zemědělská půda.

Další možností migrace slovenských Rusínů za prací byla migrace vnitrostátní v rámci tehdejšího Československa, tj. ze Slovenska do Čech, na Moravu a do Slezska. Takto se po 2. světové válce na území dnešní České republiky dostala spousta rusínských rodin, které tak rozšířily řady rusínské menšiny, která zde již žila z období první republiky i z období dřívějších. Většina Rusínů se zde usadila trvale a žijí zde spolu se svými potomky dodnes. Zjištění, jak jsou na tom tyto Rusíni, je také cílem mé práce.

V souvislosti s migrací Rusínů ještě chci zmínit pravděpodobně nejznámější světovou osobnost rusínského původu, kterým byl zřejmě Andy Warhol, jenž se narodil v americkém Pittsburghu právě emigrantům z východního Slovenska Anderji a Julii Varholovým (původní příjmení Varhola). Byl to světoznámý malíř, grafik a filmový tvůrce, vůdčí osobnost amerického hnutí pop art. V roce 1991 bylo Společností Andyho Warhola v Medzilaborcích, malém městě, které leží nedaleko rodné vesnice jeho rodičů s názvem Miková, otevřeno jeho muzeum, kde je vystavena stálá expozice jeho děl (Spoločnosť Andyho Warhola v Medzilaborciach, ©2017).

2.3.5 Rodinné vzťahy Rusínů

V rusínských rodinách měl jednoznačně hlavní slovo muž, který byl považován za pána rodiny. Vládlo zde také přísné rozdělení mužských a ženských rolí a prací. Muži obdělávali pole, kosily louky, pracovali v lese, ženy se potom staraly o domácnost, hospodářství, děti. Výjimky byly možné pouze velmi výjimečně v krajních případech, například z vážných zdravotních důvodů některého z členů rodiny. Ve volných chvílích, což bývaly prakticky jen neděle a svátky, se muži scházeli v krčmě, ženy vyesedávaly po zápražích a tzv. plkaly.

Co se týká rodinných vztahů, je zde oproti našim zvyklostem užíván jiný příbuzenský systém. Zatímco u nás je užíván jednodušší příbuzenský systém, kdy rozlišujeme hlavní příbuzenskou linii (matka, otec, dcera, syn, sestra, bratr) a obecnější vedlejší linie (teta, strýc, bratranec, sestřenice, neteř, synovec atd.) už bez dalšího bližšího rozlišení, Rusíni užívají složitější příbuzenský systém, který je proti našemu propracovanější v tom, že rozlišuje příbuzné z matčiny

a otcovy strany. Pro názornost můžeme uvést příklad, u nás je sestra matky i otce označena totožně teta a bratr zase totožně strýc, Rusíni to rozliší, sestra otce je „stryna“, bratr otce „stryko“, sestra matky je „ťutka“, bratr matky „ujko“ nebo „vujko“, žena bratra matky je potom označena „ujčina“ (příp. „vujčina“). Při kolizi dvou typů příbuzenských vztahů má vždy přednost označení na základě pokrevní linie před označením na základě svazku. Stejně tak vdané ženy byly obyvateli rodných vesnic stále označovány původním rodným jménem.

Rusíni na východním Slovensku dle vyprávění nikdy neslavili žádné narozeniny ani jmeniny, rodinné svátky se neslavily (s výjimkou svatby), vše bylo podřízeno náboženskému vyznání a slavily se pouze církevní svátky, o čemž se zmíním v kapitole 2.3.9 Víra a náboženství Rusínů.

2.3.6 Rusínský jazyk

Rusínský jazyk je soubor nářečí a dialektů, jenž používají etnika, která lze souhrnně označit jako Rusíny. Oficiálním jazykem je od roku 1974 pouze v srbské autonomní oblasti Vojvodině, kde ji používá zdejší diaspora rusínských přistěhovalců (Rusínština, ©2016). Jinak rusínština nemá jednotnou podobu, a to ani psanou ani mluvenou, a promítají se do ní vlivy jiných příbuzných i nepříbuzných jazyků, kde podstatná je oblast, kde se konkrétní nářečí používá, nebo také hrají roli vlivy historické. Můžeme rozeznat vlivy ukrajinské, slovenské, polské, maďarské, ruské, německé i jiné. Dá se dokonce říci, že se může lišit nářečí rusínštiny vesnice od vesnice, kdy se používají odlišné výrazy pro totožné věci, například brambory se označují jako bandurky, gruli, krompachy. Odlišné jsou třeba i hlásky či koncovky v slovech příbuzných. Ještě komplikovanější, než s mluveným slovem, je to s projevem písemným, přičemž některé skupiny Rusínů používají k přepisu mluveného jazyka cyrilici, některé zase latinku.

Existuje sice několik kodifikovaných podob rusínských dialektů (Rusínština, ©2016), většina Rusínů však volí cestu fonetického přepisu mluveného jazyka vlastní rodiny či vesnice za pomoci cyrilice nebo latinky, tedy co slyšeli, snažili se co nejlépe zapsat jednou z užívaných abeced, a to zejména z důvodu, že rusínština nebyla historicky vyučováním jazykem a dědila se ústně z generace na generaci. Oblast východního Slovenska byla do první světové války v područí Uher a nejstarší obyvatelé proto používali mnoho maďarských slov a přepis rusínštiny latinkou.

Generace meziválečná patřící do Československa používala také latinku. Po druhé světové válce sice většina východního Slovenska na rozdíl od Podkarpatské Rusi dále patřila Československu (pouze malá část byla spolu s Podkarpatskou Rusí připojena k tehdejšímu SSSR), ale sovětský

vliv byl v této oblasti v poválečných letech dosti značný, což se projevovalo i ve vzdělávacím systému. Hodně Rusínů se v průběhu své školní docházky učilo tzv. ukrajinskou mluvu s písemnou podobou psanou cyrilicí, případně kombinací této ukrajinské mluvy a slovenštiny. Dodnes je v rukopisu spousty Rusínů znát, že některá písmena se od latinky liší a jsou jakýmsi kompromisem mezi latinkou a cyrilicí. K přepisům rusínských výrazů, které používám v této práci, ještě uvádím, že jejich zapsání pomocí latinky je velmi přibližné, výslovnost je značně odlišná, latinkou ani cyrilicí však v podstatě přesně nezachytitelná.

2.3.7 Jídlo a nápoje, stolování Rusínů

Strava Rusínů byla založena téměř stoprocentně na plodinách, které si sami vypěstovali a na produktech zvířat, které chovali. Co se týká pěstovaných plodin, jednalo se zejména o ty, které rostly v klimatických podmínkách podhůří Karpat, žádné teplomilné rostliny Rusíni nepěstovali, dá se říci, že je ani neznali. Základem stravy byly zejména brambory a obilniny – pšenice, ječmen, žito, pohanka (neboli tatarka). Brambory vůbec byly jednou z klíčových plodin, kterou Rusíni pěstovali, o čemž také pojednávají lidová vyprávění Rusínů sebraných na východním Slovensku (Šišková, Mušinka, Hrušovský 2009, s. 88, 92) Mezi další typicky rusínské plodiny pak patří také luštěniny, konkrétně hrách a fazole (čočka ne). Ze zeleniny pěstovali cibuli, česnek, okurky, zelí, z kořenové zeleniny pak mrkev a petržel. Zelí je opět jednou z nejdůležitějších plodin pěstovaných Rusíny (Šišková, Mušinka, Hrušovský 2009, s. 89). Pro dobytek se dále pěstovala krmná řepa, pro koně potom oves. Jen pro zajímavost červenou řepu Rusíni na rozdíl od Ukrajinců a Rusů neznali a nepěstovali ji. Maso se jedlo pouze výjimečně, většinou jen jednou týdně. Z živočišných produktů se dále využívalo mléko a mléčné produkty, sádlo, vejce.

Hlavní jídlo se podávalo ráno, než muži a ženy začali pracovat, přes den pak bylo jídlo lehčí, které se podávalo podle okolností buď doma, nebo se nosilo na pole, případně do lesa. Nejčastějším hlavním jídlem Rusínů v jejich původní vlasti byly halušky nebo pirohy, které byly podávány jako hlavní chod v 80-90% případů. Halušky se podávaly někdy s tvarohem, někdy se zelím, někdy jen omaštěné cibulkou na slatině. Zajímavým a neobvyklým se mi jeví recept, kdy byly halušky zality v míse horkým mlékem a následně podávány. Halušky se nikdy nepodávaly s brynzou, jak to připravují Slováci, protože brynzu Rusíni neznali, ovce nebyly v jejich hospodářstvích příliš časté. Pirohy byly vyráběné také z bramborového těsta a plnily se tvarohem,

zelím, případně maštěnými bramborami nebo směsí uhnětenou z brambor a zelí. Zásadně se neplnily masem, jak to dělají třeba v Rusku, maso se jedlo jen velmi vzácně. Pirohy se buď vařily, nebo se pekly, varianta s tvarohem se většinou vařila, varianty se zelím a bramborami se většinou pekly.

Jídlem, které se podávalo v průběhu práce přes den, byl většinou chléb s tvarohem, se sádlem, nebo se špekem. Případně se připravoval tzv. leveš, pokrm připravený na způsob lehkého guláše, opět podávaný s chlebem. K tomuto jídlu se buď vraceli muži a ženy domů, pokud však měli celodenní práci např. při sklizni obilí nebo sečení luk, vybraná žena nebo ženy se vracely na hospodářství jídlo připravit a donést za pracovníky. K tomuto se používala tzv. zajda, plachta, do které se jídlo a nádobí složilo a na pole doneslo.

Večer se většinou jedly už jen brambory zapíjené kyškou (kvasne moloko) nebo podmáslím (cmir). Mléko, jak jej známe my (sladke moloko), Rusíni dávali pouze malým dětem, jinak se toto mléko používalo pouze k výrobě másla, případně k vaření dalších druhů pokrmů.

Chléb se na východním Slovensku pekl cca jedenkrát za čtrnáct dní a nechal se ztvrdnout, vždy se dojídal předchozí starý chléb. To vše se provádělo z čistě pragmatického důvodu, totiž že spotřeba tvrdého chleba je mnohem nižší než spotřeba chleba čerstvého a teplého. Chleba se musel i namáčet aby se dal sníst. Chleba se pekl pouze z pšeničné mouky, žitná mouka byla údajně pro chléb moc tmavá, důvod byl pravděpodobně náboženský, tj. tmavé = pocházející od ďábla. Zato bílý chléb pocházel od boha, před nakrojením pecnu se proto chleba tzv. překřtil, naznačil se na něm nožem kříž. Tento zvyk jsem v podstatě ve stejné podobě viděl provádět i na Moravě rodilými Moravany.

Na zimu se potraviny uchovávaly zejména nakládáním, přičemž kysané zelí se stalo hlavním zdrojem vitamínů (zejména vitamínu C) na období zimy. Maso se buď nakládalo do sudu se solí, nebo se spolu se slaninou udilo. Uzená slanina s chlebem byla hlavním pokrmem mužů, kteří v zimním období těžili a sváželi dřevo z hor do údolí.

Příklady dalších pokrmů:

- Tenderica – kaše z kukuřičné mouky podávaná na sladko, dá se přirovnat k naší krupičné kaši.
- Lestjaniky – bramboráky vyráběné na způsob, jak je známe my.

- Lokše – placky z mouky a vody pečené na sucho na plotně, poté maštěné.
- Zapravljany bandurky – volně přeloženo jako zamíchané brambory (ne zapečené), bílá omáčka z mléka (před odebráním smetany), brambor a fazolí.
- Zapravljana fazuľa – stejně jako předchozí, ale bez brambor.
- Terty pirohy – pečené pirohy z bramborákového těsta plněné tvarohem nebo zelím, dá se říci plněné bramboráky, svátečnější pokrm,
- Holubky – bramborové těsto se uhnětlo buď holé, nebo z kousky masa, z něj se pak tvořily kuličky, které se obalovaly zelnými listy a následně pekly, svátečnější pokrm.

Hlavním nápojem byla voda, každé stavení mělo vlastní studnu, v lesích byly studánky a prameny, z nichž se dalo bez problémů pít. Pouze když byla práce venku v místech, kde nebyl zdroj vody, vařil se čaj, který se nosil s sebou. Další nápoje vyráběné z mléka, tj. kyška a podmáslí, byly běžnou součástí jídelníčku, jak již bylo zmíněno výše. Z alkoholických nápojů je třeba zmínit pálenku, kterou si lidé vyráběli doma, přičemž hlavními surovinami pro výrobu byly brambory a obilí. Tato pálenka se stala běžnou součástí života lidí, zejména pro muže vykonávající těžkou práci na poli či v lese. Tito nosili pálenku do práce s sebou. Na pivo chodili pouze muži, a to pouze v neděli nebo o svátcích, přes týden bývali příliš udrnění.

Co se týká běžného stolování, sedávali Rusíni všichni kolem stolu společně, uprostřed stolu stála velká, těžká, plochá mísa s uvařeným pokrmem, k této míse se pak každý spolustolovník nakláněl a z této mísy také všichni společně jedli.

2.3.8 Rusínské svátky a tradice

Všechny hlavní rusínské svátky na východním Slovensku se týkaly silného náboženského cítění Rusínů. Mezi nejvýznamnější pak patří Vánoce spojené s narozením Ježíše Krista. Jelikož Rusíni patří k východoslovanským etnikům a vyznávají některou z odnoží tzv. východního křesťanství (více v kapitole 2.3.9 Víra a náboženství Rusínů), jsou jejich vánoce posunuty díky juliánskému kalendáři o 13. dní, jejich začátek je tak posunut stejně jako na Ukrajině nebo v Rusku až na 6. ledna. Podobně jako u nás bylo jednou z vánočních tradic zdobení vánočního stromku, ale vzhledem k tomu, že karpatské podhůří bylo nesrovnatelně chudší než české země, na zdobení se většinou používaly pouze vlašské ořechy nebo kostky cukru zabalené v papírkách. Před večeří se chodili všichni mít do potoka nebo řeky. V obydlí se potom po zemi se rozházela sláma, do které

se poschovávaly jablka a ořechy, které potom následně děti hledaly, a tyto plody byly také jedinou věcí, kterou na vánoce dostávaly, alespoň v dřívějších dobách. Žádné dary se v rodinách slovenských Rusínů nedávaly ani mezi dospělými, ani dětem. Velmi nezvyklá se pak pro nás může jevit rusínská vánoční tabule. Kromě ovoce na ní nebyly žádné pokrmy, které běžně známe u nás. Chyběl bramborový salát i ryba. Vařila se spousta prostých chodů, různé bezmasé polévky a další tradiční rusínské pokrmy. Některé se nám můžou jevit velmi netradičně, například syrový česnek, med.

Dalším křesťanským svátkem slaveným Rusíny byly Velikonoce, slovenskými Rusíny zvané Paska či Pascha. Každá rodina naplnila pletený koš svátečním jídlem, pečivem na způsob mazance, vajíčky, uzeninami aj., poté se celá vesnice sešla na louce před kostelem, kde byly koše složeny do dlouhé řady, aby je farář následně všechny posvětil, tyto potraviny se pak v rámci oslav konzumovaly. Mezi mladými pak byl rozšířen zvyk známý i z jiných oblastí Slovenska, a to oblévání děvčat vodou z kýblů a jiných nádob. Tradici na způsob vyplácení pomlázkou Rusíni neznali.

Dalším z významných církevních svátků, které Rusíni slavili, byly podle rusínských starousedlíků tzv. Pokrovy, což byly církevní svátky slavené východními odnožemi křesťanství jako Pokrov přesvaté Bohorodice Ochránkyně.

2.3.9 Víra a náboženství Rusínů

Jak už je vidět v předchozí kapitole týkající se svátků a tradic, Rusíni jako národ jsou velmi nábožensky založení, a to prakticky ve všech zemích, kde se vyskytují. Ani žádný z utlačovatelských režimů, pod nímž strádali, nedokázal Rusíny odklonit od silného náboženského cítění. Do dnešních dnů je v rusínských obcích na východním Slovensku běžný podzrav Slava Isusu Christu, na nějž se odpovídá Slava Naveky.

Část Rusínů je řeckokatolického vyznání, v dnešní době se hlásí k Rusínské řeckokatolické (grekokatolické) církvi. Je to církev tzv. východního byzantského obřadu, ale na rozdíl od církve pravoslavné uznává papeže jako hlavu církve. Ač byla řeckokatolická církev na přelomu 40. a 50. let v Československu pod vlivem Sovětského svazu zrušena, většina Rusínů ji i nadále neoficiálně vyznávala. V roce 1968 byla znovu obnovena a většina Rusínů se k ní i nadále hlásí. V současnosti působí Rusínská řeckokatolická církev také na Ukrajině, v České republice a ve Spojených státech amerických (Rusínská řeckokatolická církev, ©2017).

Další část Rusínů zase vyznává pravoslaví, které vyznáváno zejména Rusíny obývajícími východnější oblasti, zejména dnešní Ukrajinu. Mezi východoslovenskými Rusíny bylo pravoslaví vyznáváno také, ale v menším měřítku než řeckokatolické vyznání. Většina rusínských vesnic tak měla pouze jeden řeckokatolický kostel. Po politických změnách na přelomu 80. a 90. let počet východoslovenských Rusínů vyznávajících pravoslaví mírně vzrostl. Jen pro zajímavost, v mnoha východoslovenských vesnicích, kde dřív býval pouze jeden kostel řeckokatolický, dnes stojí i kostel pravoslavný.

K víře je nutno ještě uvést, že se jí Rusíni vždy podřizovali. V neděli a ve svátek tedy byla zakázána jakákoliv práce tak, jak jejich víra přikazovala. Například ani chlapani si prý nesměli vyřezávat klacíky, byli ze strany starších okřikováni, aby této činnosti zanechali. Jedinou možnou věcí byly činnosti neodkladné, například péče o dobytek, která samozřejmě počkat nemohla. Do kostela se chodilo zásadně ve svátečním oděvu, farář byl pro všechny věřící velkou autoritou. Zvony v kostele zvonily vždy v poledne a v 18 hodin večer, což lidé mj. využívali také jako časové znamení určující příslušnou fázi dne.

2.3.10 Organizace menšiny a rusínská média v České republice

Nejpočetnější a nejvýznamnější organizací sdružující v České republice nejen Rusínce, ale také jejich další příznivce je Společnost přátel Podkarpatské Rusi s rusínskou sekcí. Tato společnost byla založena roku 1990 a navázala tak na obdobnou organizaci, která působila v prvorepublikovém Československu do druhé světové války. Z jejího původního poslání sdružovat příznivce Podkarpatské Rusi se postupem doby začala přeměňovat v národnostní organizaci mající za úkol sdružovat a být představitelem Rusínů žijících v České republice, tedy nejen těch, kteří pocházejí z Podkarpatské Rusi. Tato organizace je členem Světové organizace Rusínů a spolupracuje se všemi dalšími organizacemi sdružující rusínské menšiny, a to jak v Evropě (Slovensko, Maďarsko, Ukrajina, Polsko, Srbsko, Chorvatsko aj.), tak i v zámoří (zejména USA a Kanada). Společnost přátel Podkarpatské Rusi vydává v České republice časopis Podkarpatská Rus, dále vydává další neperiodické publikace, pořádá besedy, výstavy a filmové projekce. V neposlední řadě provozuje webové stránky s názvem Podkarpatská Rus (Podkarpatská Rus, ©2017).

Z dalších organizací Rusínů působících na našem území můžeme jmenovat rusínskou iniciativu Rusini.cz, která kromě různých kulturních akcí provozuje v České republice webové stránky

v jazykové mutaci české i rusínské, dokonce s možností zobrazení latinkou či cyrilicí. Občanský rusínský spolek Rusini.cz – rusínská iniciativa v ČR je platforma zaměřená zejména na střední a mladší generaci Rusínů žijících u nás (Rusini.cz, ©2015).

Kromě médií českých, která jsou zaměřena na rusínskou menšinu, lze v naší republice také s úspěchem sledovat některá média zahraniční, zejména ze sousední Slovenské republiky, pro příklad těch internetových budu jmenovat komunitní portál karpatských Rusínů Holosy (Golosy), který lze také sledovat ve verzi slovenské nebo rusínské, psané latinkou i cyrilicí (Holosy.sk, ©2012).

Pro hodně Rusínů, zejména starší generace, je však zdaleka nejvýznamnější vysílání Slovenské televize, kde lze v rámci publicistického pořadu Rusínský magazín sledovat novinky a zajímavosti týkající se Rusínů žijících na Slovensku, tedy v oblasti odkud otec pocházel. Také v rámci jiných programů vysílaných Slovenskou televizí lze sledovat zejména kulturní pořady týkající se Rusínů, a to jak záznamy různých kulturních vystoupení rusínských národních souborů, tak například záznamy představení Divadla Alexandra Duchnoviča v Prešově, které v současnosti hraje repertoár v rusínském jazyce (Rusínský magazín, ©2017).

3 PRAKTICKÁ ČÁST

V teoretické části práce, která předcházela této praktické, jsem se obecně zabýval Rusíny jako národnostní menšinou. Pokusil jsem se nastínit geografické vymezení Rusínů jak ve světě, tak i v České republice, stručně jsem se zabýval jejich historií, popsal jsem jejich každodenní život, zvyky, tradice, jejich jazyk, rodinné vztahy, národní pokrmy a další specifika pro tuto menšinu typické. Co se týká praktické stránky, původně jsem zamýšlel pojmout výzkumnou část jako kvantitativní výzkum, kdy jsem se chtěl zaměřit zejména na jev, proč Rusínů v České republice, alespoň podle toho, co říkají oficiální statistiky, stále ubývá. Zde jsem však narazil na překážku, která vyplývala již z faktu oficiálního nízkého počtu Rusínů v naší zemi, tedy zda vůbec u nás lze sehnat dostatečný vzorek Rusínů pro kvantitativní výzkum, aby výsledky takového výzkumu měly dostatečnou vypovídající hodnotu. Proto jsem se nakonec přiklonil k výzkumu kvalitativnímu, přičemž jsem se zaměřil na samotnou podstatu tzv. rusínství, tedy chtěl jsem zjistit, kolik z ukazatelů a specifík popsaných v teoretické části práce zůstalo vlastní i Rusínům žijícím v současnosti v České republice.

3.1 Metodika výzkumu

Základní pojetí: Kvalitativní výzkum

Přístup: Případová studie na omezeném vzorku Rusínů

Výzkumná metoda: Dotazování

Technika sběru dat: Polostrukturovaný rozhovor

3.1.1 Teoreticko-praktická příprava

Při přípravě na provedení výzkumu jsem se setkal s mnoha úskalími, které se mi snad podařilo překonat. Mé úplně první kroky mě přivedly k návštěvě rodiny, respektive mého otce, který je rodilým Rusínem narozeným v rusínské obci v podhůří Karpat. Při hovoru s ním jsem začal čerpat první informace o Rusínech, zjišťoval jsem základní specifika menšiny, která pak měla být využita pro vlastní práci. Zde jsem začal monitorovat aspekty, kterými jsem se chtěl v práci zabývat a se kterými jsem chtěl nadále pracovat.

Dále následovalo studium literatury, kde jsem však narazil na zásadní problém. Literatura zabývající se Rusíny existuje, avšak není příliš početná, případně jde o literaturu převážně starší, eventuálně literaturu cizojazyčnou, mnohdy psanou azbukou nebo cyrilicí. Mnoho spisků, které vydávaly různé rusínské spolky působící jak v České republice, tak i v zahraničí, je zase velmi specificky orientováno, zabývají se např. konkrétními politickými aspekty určitého konkrétního historického období, pro mou práci nebyly tyto zdroje příliš použitelné. Přesto se domnívám, že potřebné údaje jsem v literatuře vyhledal, tam, kde se přece jen vyskytly nějaké mezery, jsem v teoretické části vycházel z vyprávění svého otce, které samozřejmě proběhlo ještě před započítím praktické části výzkumu, a otce jsem tedy také z výzkumného vzorku vyloučil.

Dalším zdrojem informací byl internet, zejména v dnešní moderní době zde působí mnoho rusínských spolků, které provozují vlastní portály zabývající se rusínskou tematikou, ze kterých je možno čerpat informace.

3.1.2 Výzkumné problémy

Formulace výzkumných problémů vycházela z informací, které jsem o Rusínech získal, snahou bylo vymezit jejich specifika, co je jako skupinu charakterizuje, a následně tyto charakteristiky hledat u respondentů žijících v České republice. Dále jsem se chtěl soustředit na jednotlivé aspekty života Rusínů u nás, na jejich vnímání sebe sama jako národnostní menšiny, jejich vnitřní vztah k rusínství, vnímání rusínské identity, to vše s ohledem na české prostředí, které je v současné době obklopuje.

Primární výzkumnou otázkou tedy je:

Jsou Rusíni v současné době v České republice svébytnou a specifickou národnostní menšinou?

Z této základní výzkumné otázky jsem vycházel, přičemž jsem se nadále chtěl dopátrat, které okolnosti působí na Rusíny žijící v České republice (doba života strávená v České republice, věk respondentů, místo původu respondentů), a dále zda tyto okolnosti mají také vliv na vnímání rusínské identity jednotlivých respondentů. Dalšími výzkumnými otázkami tedy jsou tyto:

Odkud pocházejí Rusíni žijící v současnosti v České republice?

Je vnímání příslušnosti k rusínské menšině ovlivněno pobytem v České republice, případně délkou tohoto pobytu?

Je vnímání vlastní rusínské identity odlišné s věkem respondentů?

3.1.3 Charakteristika výzkumného souboru

Zde jsem narazil na další úskalí své práce, kde vůbec Rusíni v České republice žijí? Oficiálně jich zde žije vzhledem k počtu obyvatel minimum, žádné další upřesňující informace o jejich současném pobytu nejsou nikde vedeny. Kde tedy Rusíny žijící u nás hledat?

Jako naprosto klíčové se ukázalo navázání spolupráce s předsedou rusínského spolku Rusíni.cz, která následně vedla k návštěvě Domu národnostních menšin v Praze, kde působí mimo jiné také rusínská sekce. Zde se při různých příležitostech sjíždějí a sdružují Rusíni z různých koutů České republiky. Po předem dohodnuté návštěvě jsem zde provedl většinu sběru výzkumných dat. Podařilo se mi zde zrealizovat připravené rozhovory s Rusíny různých věkových kategorií, obou pohlaví, žijících ve městech i na vesnicích. Dokonce jsem zde narazil i na Rusíny narozené mimo území bývalého Československa, v což jsem při přípravě své práce ani nedoufal. Výzkumný vzorek sice nezahrnuje všechny možné kategorie, přesto však věřím, že jeho kvalita je vzhledem k popsaným obtížím dostatečná. Samostatnou kapitolou je chybějící nejmladší generace Rusínů, mladí Rusíni jistě existují, já jsem však osoby rusínského původu mladší 25 let při své práci nedohledal.

I přes veškeré obtíže jsem se snažil výběr výzkumného vzorku podrobit alespoň některým kritériím, kterými tedy nakonec byl věk, pohlaví a velikost obce, v níž respondenti žijí. Rozčlenění respondentů dle uvedených kritérií nám představuje následující tabulka (pořadí respondentů je chronologické dle provádění rozhovorů):

Tabulka č. 2: rozčlenění vzorku respondentů

Iniciály	Pohlaví	Věk	Obec	Respondent
KR	Žena	76 let	Chomutov	R1
SK	Žena	78 let	Chomutov	R2
EP	Žena	62 let	Chomutov	R3
NM	Žena	45 let	Praha	R4
IS	Muž	29 let	Praha	R5
MV	Muž	33 let	Praha	R6
IS	Žena	32 let	Červené Pečky	R7
MCh	Žena	58 let	Kamenice	R8
AS	Muž	70 let	Horní Slavkov	R9
NK	Žena	67 let	Horní Slavkov	R10

Zdroj: vlastní výzkum

3.1.4 Použitá metoda a technika sběru dat

Při uvažování nad budoucí metodou sběru dat, kterou jsem následně hodlal při provádění praktické části výzkumu použít, jsem se v první fázi přípravy rozhodoval mezi dotazníkem a rozhovorem, ať už strukturovaným či nestrukturovaným. Tedy mezi určitou svázaností a volností. Hendl (2008, s. 165) k tomuto problému uvádí: „*Dvě krajní formy dotazování představují na jedné straně různé dotazníky s pevně danou strukturou otázek a uzavřenými otázkami, vyplňované samostatně nebo s cizí pomocí, na druhé straně volné rozhovory, jejichž struktura není předem dána a které mají mnohdy podobu volného vyprávění subjektu. Pak existuje určitá střední cesta v podobě polostrukturovaného dotazování, jež se vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací.*“

Za nevhodnější metodu výzkumu, vzhledem k jeho základnímu kvalitativnímu pojetí, stejně jako ke specifičnosti mého výzkumného vzorku, jsem tedy zvolil polostrukturovaný rozhovor. Metodu dotazníku jsem nakonec vyloučil, jevila se mi jako metoda vhodná spíše pro kvantitativní sběr dat. A i když dotazníky mají své nesporné výhody, například relativní jednoduchost při jejich zpracovávání, mají také množství nevýhod, především určité vtlačení respondentů do předem daných škatulek odpovědí, což by při mém velmi specifickém typu výzkumu a omezenému počtu respondentů přineslo výsledky v pravdě nepříliš objektivní, a hlavně s nízkou výpovědní hodnotou. Zejména bych přišel o spoustu potřebných informací, které jsem získal zvláště kvůli vybrané metodě polostrukturovaného rozhovoru, a také bych se nikdy nedobral potřebné hloubky jednotlivých odpovědí.

Hendl (2008, s. 166) dále říká: „*Sběr dat má vytvořit vztah, kdy se teoretický rámec výzkumníka překrývá s možnostmi respondenta. Výzkumník se přizpůsobuje respondentovi. Na rozdíl od strukturovaného rozhovoru s uzavřenými otázkami se při kvalitativním dotazování nikdy nepředkládají dotazovaným předem určené formulace odpovědí nebo jejich kategorie. Svoboda dotazovaného při volněji utvářeném dotazování má následující výhody:*

- lze přezkoušet, zda dotazovaný otázkám porozuměl;
- dotazovaný může vyjevit své zcela subjektivní pohledy a názory;
- dotazovaný může samostatně navrhnout možné vztahy a souvislosti;
- je možné tematizovat konkrétní podmínky situace dotazovaného.“

Při samotném provádění rozhovorů se vhodná volba této metody jednoznačně potvrdila. Respondenti byli uvolnění, chtěli si, dá se říci, popovídat o Rusínech. Výhodou samozřejmě bylo, že jsem respondentům, v případně neúplného pochopení otázky, její smysl blíže upřesnil. Dalším plusem pro metodu polostrukturovaného rozhovoru byla skutečnost, že jsem doplňujícími otázkami získal velmi zajímavé odpovědi a dobral se tak detailů, ke kterým bych metodou dotazníku nikdy nedospěl. V neposlední řadě pro mne bylo také důležité vnímání emočního rozpoložení respondentů, které samo o sobě také mělo svou výpovědní hodnotu.

3.1.5 Organizace sběru dat

Praktická část výzkumu počala na podzim roku 2016, kdy jsem vytvořil základní kostru polostrukturovaného rozhovoru, vybral vhodné dotazy, odzkoušel na příbuzných jejich vhodnost a srozumitelnost. Počátkem roku 2017 v měsíci únoru poté proběhl samotný sběr dat. Od konce měsíce února do měsíce dubna jsem poté pracoval na jejich analýze a na zpracování závěrečné zprávy.

Část respondentů výzkumu byla kontaktována telefonicky a navštívena doma, část respondentů byla kontaktována prostřednictvím předsedy rusínského spolku Rusíni.cz, který také domluvil termín a místo rozhovorů, které se následně odehrávaly na půdě Domu národnostních menšin v Praze. Jak domácí prostředí, tak prostředí Domu národnostních menšin, poskytlo respondentům potřebné prostředí klidu a nastolilo ovzduší vzájemné důvěry mezi stranami rozhovoru. Všem rozhovorům byl přítomen můj otec, a to zejména kvůli možnosti překladu z rusínštiny, pokud by potřeba tohoto překladu vznikla. Já sice rusínsky rozumím, přesto se však s tímto jazykem zdaleka nedostávám tak často do styku a jsou výrazy, kterým bych pravděpodobně nerozuměl. Je také pravdou, že i když byly rozhovory vedeny většinou v češtině či slovenštině, hodně respondentů chvílemi v průběhu rozhovoru do rusínštiny přecházelo. Naprostou výjimkou pak byl rozhovor u respondenta původem z Rumunska a zároveň s nedostatečnou znalostí češtiny, kdy potom byla rusínština nejlepším společným dorozumívacím jazykem.

Každý s respondentů před samotným rozhovorem vyjádřil svůj souhlas s nahráváním rozhovoru, tyto byly nahrávány z důvodu následného snadnějšího zpracování získaných dat. Délka rozhovorů se pohybovala od 15 do 29 minut. Respondenti také byli obeznámeni se smyslem a účelem rozhovoru, na jaké otázky budou v jeho průběhu odpovídat.

Část otázek byla zaměřena na samotné respondenty, na jejich původ, vztah k zemi původu, na jejich znalosti ve vztahu k vlastní menšině, historii apod. Další skupina otázek pak byla zaměřena na vlastní kulturně-sociální specifika Rusínů, na rusínské tradice, zvyky, jazyk, víru, rusínskou kuchyni. Neméně důležitou skupinou otázek pak byly otázky zaměřené na vnitřní postoje respondentů, na vnímání jejich rusínské identity, na vztah k Čechům apod.

Otázky jsem formuloval sám, tvořil jsem je z oblastí a témat, které jsem měl zpracované v teoretické části práce, abych se dostal k samotnému jádru věci. Smyslem takto sestavených dotazů bylo udělat si ucelený obrázek o Rusínech v České republice právě z pohledu kulturní a sociální antropologie. Samotné zpracování zaznamenaných nahrávek rozhovorů bylo dosti časově náročné, pro snazší orientaci jsem rozhovory v první fázi přepsal, což vzhledem k množství získaného materiálu zabralo množství času věnovaného výzkumu.

Otázky položené respondentům a jejich stručná charakteristika:

- 1. Máte obecné povědomí o Rusínech ve světě? Víte, odkud pocházejí, kde žijí dnes, případně znáte něco z historie Rusínů?**

Záměrem této otázky bylo zjistit, zda respondent má alespoň základní přehled o své minoritě, o původu Rusínů a jejich geografickém vymezení.

- 2. Rozumíte nebo mluvíte rusínsky? Pokud ano, jak často tento jazyk používáte? Rozumí nebo mluví u Vás v rodině někdo rusínsky?**

Rusínský jazyk je bezesporu jedním z nejdůležitějších znaků, kterými se Rusíni vyznačují oproti jiným etnikům. Cílem dotazu je zjistit, nakolik tento jazyk respondent ovládá, případně jak často jej užívá.

- 3. Odkud pocházíte? Jmenujte stát, kraj a obec původu. Jakou máte státní příslušnost? (Jiná státní příslušnost?)**

Rusínské etnikum nemá svůj geografický původ na území dnešní České republiky. Záměrem otázky bylo zjistit, zda se respondent narodil mimo území České republiky, případně zda se narodil v ČR a pochází z rusínské linie žijící u nás. Doplněním této otázky je zjištění státní příslušnosti respondenta.

**4. Udržujete kontakt s Rusíny v oblastech, odkud pocházíte Vy nebo Vaši předkové?
Případně navštěvujete tyto oblasti? Ke toto místo konkrétně je?**

Další navázání na předchozí otázky – Rusíni nepocházejí z ČR, navštěvuje tedy respondent svoji otčinu?

5. Jak dlouho žijete v České republice? Změnil pobyt v ČR vaše vnímání příslušnosti k rusínské menšině?

Záměrem tohoto dotazu je zjistit, zda délka pobytu v ČR má nějaký vliv na Rusíny ve smyslu jejich vnímání příslušnosti k minoritě, tedy zda se toto vnímání časem mění nebo ne.

6. Jak sám vnitřně vnímáte svou rusínskou identitu?

Účelem otázky je zjistit vnitřní postoj respondenta, jeho subjektivní pohled na sebe sama jako Rusína, vnímání jeho příslušnosti k dané menšině.

7. V čem spočívá podle Vás největší rozdíl mezi Rusínem a běžným Čechem?

Tato otázka může působit do jisté míry konfrontačně, ale jejím záměrem je, aby respondent sám řekl, co jsou typické rusínské rysy a vlastnosti, jimiž se Rusíni odlišují od majoritní společnosti.

8. Znáte rusínské zvyky a tradice? Pokud ano, dodržujete některé z nich? Dodržujete i nějaké české typicky české zvyky?

Zde se ukáže, zda Rusíni žijící v České republice také nejen znají, ale zejména dodržují rusínské zvyky a tradice, případně zda už došlo k jisté asimilaci do českého kulturního prostředí.

9. Znáte tradiční rusínské pokrmy? Připravujete je někdy doma, a jak často?

Rusíni také mají stejně jako ostatní národnosti i svoji specifickou kuchyni, a typické národní pokrmy. Otázka směřuje k jejich znalosti, a zejména pak k objasnění, zda Rusíni žijící v ČR preferují kuchyni rusínskou či jinou, např. českou.

10. Co pro Vás znamená rodina a kdo všechno do ní patří?

Otázka má za úkol ověřit, zda má rusínská rodina tradiční formu a co pro Rusíny rodinná sounáležitost znamená.

11. Vedete nebo povedete své potomky k rusínskému odkazu?

Další „rodinná“ otázka – která poukazuje na důležitost zachování kontinuity vnímání příslušnosti osob z mladších generací k rusínské menšině. Jak je na tom v tomto směru respondent?

12. Hlásíte se k nějaké víře, a ke které konkrétně? Jak často navštěvujete kostel?

Rusíni, zejména jejich starší generace jsou hluboce věřící lidé, typická je pro ně řeckokatolická nebo pravoslavná církev. Smyslem otázky je zjistit, zda pobyt na území ČR a konfrontace s českým „ateismem“ má vliv i na víru Rusínů žijících u nás.

13. Prezentujete se ve společnosti jako Rusín?

Doplňující dotaz k vnímání rusínské identity respondentem a k jeho vztahu k okolní majoritě.

14. Máte zájem na tom, aby byla rusínská menšina v České republice obecně známější?

Cílem otázky je zjistit, zda je pro Rusíny důležité, zda je jejich menšina známá nejenom jim, ale také ostatním osobám žijícím společně s nimi v ČR.

15. Sledujete nějaká rusínská média (televize, rozhlas, noviny, internet)?

Rusínská média, ať už to jsou přímo rusínské noviny, různé pořady věnované Rusínům v rozhlasu či televizi, tak i portály na internetu věnované rusínské problematice, vycházejí v ČR i v jiných zemích, kde Rusíni žijí. Záměrem otázky je zjistit, zda je Rusíni žijící v ČR sledují.

16. Jste členem některé organizace sdružující Rusíny v ČR nebo jiné zemi?

V ČR i jinde také existují různé organizace sdružující Rusíny, je respondent členem některé nebo některých z nich?

17. Co a kde děláte za práci? Má Váš rusínský původ vliv na nabídky a dostupnost práce, sháníte si práci snadno?

Práce je jedním ze segmentů charakterizujících konkrétní sociální skupinu, cílem otázky je tedy zjistit, co a kde respondent vykonává za práci. Doplnění otázky, účelem je zjistit dostupnost práce pro respondenta coby Rusína.

18. Znáte nějaké významné rusínské osobnosti nebo rusínská díla?

Doplňující otázka osvětlí, jaké zná respondent osobnosti rusínského původu nebo rusínské umění, které je známé také mimo rusínskou komunitu.

4 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Před započítím výzkumu jsem vlastně nevěděl, co očekávat, netušil jsem, jak na tom Rusíni v České republice v podstatě jsou. Proto jsem byl při zpracování výsledků velmi příjemně x překvapen. Ať se týká používání rusínského jazyka, dodržování rusínských zvyků a tradic, tak i vnitřních postojů a citění respondentů, jejich víry a rodinného života, všechna tato specifika ukazují na velmi pevný vztah Rusínů k vlastní menšině, na jejich velmi silné vnímání jejich rusínské identity.

4.1 Vyhodnocení rozhovorů s respondenty výzkumu

Vyhodnocení odpovědí jednotlivých respondentů na příslušné otázky je zpracováno formou tabulek, ve kterých jsou zachyceny odpovědi každého s respondentů na danou otázku. Vzhledem k použité metodě, tedy polostrukturovanému rozhovoru, bylo množství zpracovávaných informací značné, proto jsou v tabulkách zachyceny vždy ty nejpodstatnější informace respondentem sdělené. Po každé otázce následuje její stručné zhodnocení, celkové zhodnocení výzkumu poté následuje v další kapitole práce.

Vyhodnocení otázky č. 1: Máte obecné povědomí o Rusínech ve světě? Víte, odkud pocházejí, kde žijí dnes, případně znáte něco z historie Rusínů?

V tabulce číslo 3 je zobrazena podstata výroků získaných z rozhovorů při výzkumném šetření

Resp.	Shrnutí odpovědi
R1	Moc toho neví, jen něco málo, 40 let se tady o to nikdo nezajímal. Až později na popud pana Mušinky z Prešova, on sbíral rusínský folklor a dokumenty.
R2	Rusíni jsou rozlezení po celém světě. Z historie ví málo, do školy moc nechodila, po smrti mámy se jako nejstarší starala s tatínkem o domácnost, statek, sourozence.
R3	Ví, že jich bylo hodně na východním Slovensku i v Polsku, a když byla republika i se Zakarpatskou Ukrajinou, tak tam. Po rozdělení se příbuzní vůbec nemohli mezi sebou navštěvovat.

Resp.	Shrnutí odpovědi
R4	Určitě něco ví, celé období nebyli vedeni jako Rusíni, nejprve jim dávali ukrajinskou národnost a vyučovali je v ukrajinském jazyce. Až později přišla rusínština.
R5	O Rusíny se zajímá už od dětství, kdy zjišťoval, jak mluví doma a proč. To jej nastartovalo a hledal víc, potom v cizím prostředí (v ČR) pak ještě víc. Chodil na ukrajinskou základní školu, za komunismu rusínské školy nebyly. O historii se zajímá aktivně, a to nejen o Rusíny, obecně jej zajímá hodně věcí.
R6	O rusínství se začal zabývat na bázi folklorní, začal studovat historické materiály, tradiční kulturní dědictví. Poté to přešlo ve vnímání rusínství v širším spektru, historie, politika, jazyk, vnímání vlastní identity. Rusíni se nerovná jen Karpatská Rus, ale celý svět, odhadem cca 1,6 milionu. Jádrem je domovina – Karpatská Rus zahrnující Podkarpatskou, Prešovskou a Lemkovskou Rus, dále pak diaspory v Americe, Kanadě, Argentině, Srbsku, Česku i jinde.
R7	Určitě má povědomí, pochází z východního Slovenska. Rusíni jsou všude, po celém světě.
R8	Zajímá se jen všeobecně. Kdyby bydlela stále na východě, tak tu rusínskou otázku ani neprožívá, byla by mezi svými.
R9	Přehled má, zná i hymnu Rusínů. Je to národnostní menšina na pomezí polsko-ukrajinském. Je to spojené s oblastí za Karpatami, proto Zakarpatští.
R10	Ví jen něco málo.

Zdroj: Vlastní výzkum

Jak je vidět, alespoň základní povědomí o Rusínech má většina respondentů. Zejména pak jsou obeznámeni s oblastmi, odkud Rusíni původně pocházejí a kde žijí. Při hodnocení této tabulky lze říci, že čím byl věk uchazečů nižší, tím je jejich obecné povědomí a znalosti o Rusínech a jejich historii a rozšíření ve světě větší.

Vyhodnocení otázky č. 2: Rozumíte nebo mluvíte rusínsky? Pokud ano, jak často tento jazyk používáte? Rozumí nebo mluví u Vás v rodině někdo rusínsky?

V tabulce číslo 4 je zobrazena podstata výroků získaných z rozhovorů při výzkumném šetření

Resp.	Shrnutí odpovědi
R1	Doma mezi sebou mluví rusínsky, i s manželem. Děti rusínsky nemluví, pouze česky, ale rozumějí jim. Děti se narodily v ČR.
R2	Rusínsky mluví jen se starší rodinou, děti rusínsky neumí, mluví jen rumunsky a česky. S přáteli mluví rusínsky, se synem rumunsky.
R3	S manželem míchají češtinu a rusínštinu. Děti rusínsky umí, mluví, i zpívají, ale používají to pouze na Slovensku, tady mluví česky.
R4	Rusínsky mluví každý den. V rodině i v rusínské komunitě používá výlučně rusínštinu.
R5	Rusínsky mluví, píše azbukou. Doma mluví rusínsky, celá rodina jsou Rusíni, jinou řečí doma nemluví.
R6	Mluví aktivně. V rodině mluví rusínsky i slovensky. Na východním Slovensku mluví automaticky rusínsky, doma s přítelkyní více slovensky. V rusínštině se ale velmi dobře vyzná, aktivně jí vnímá.
R7	Doma s manželem mluví rusínsky, u rodičů na východě také jen rusínsky. S dětmi mluví spíš česky nebo slovensky, ale děti rusínsky rozumí a 9-letý syn i něco málo mluví.
R8	Doma mluví jen rusínsky s manželem i dcerami. Někdy výjimečně mluví s dcerami česky, ale více rusínsky. Když si s Rusínou dopisuje, tak také pouze rusínsky, ale latinkou, ne azbukou.
R9	Rusínsky mluví denně, se sestrou a tak. Nestydí se za to. Děti mu rozumějí, ale nemluví.
R10	Rusínsky mluví především s blízkou rodinou. Používá jí denně. Rusínsky mluví i s dětmi, těm se to velice líbí, i když rusínsky nemluví.

Zdroj: Vlastní výzkum

Při hodnocení odpovědí na tuto otázku jsem byl velmi mile překvapen. Všichni respondenti do jednoho mluví aktivně rusínsky, u většiny z nich také rusínština zaujímá při komunikaci v rodině a mezi přáteli postavení hlavního dorozumivacího jazyka. Když bereme jazyk jako jednu z nejdůležitějších věcí, která vymezuje a určuje sociální skupinu, v našem případě národnostní menšinu Rusínů, pak lze s potěšením konstatovat, že Rusíni jsou alespoň z tohoto pohledu na tom velmi dobře. Z odpovědí také vyplývá další podstatný fakt, totiž že i děti respondentů rusínštině většinou rozumí, někdy rusínsky i mluví. Zde však již vidíme, že tato následující generace narozená v České republice již rusínštinu aktivně nepoužívá zdaleka v takové míře, jako generace jejich rodičů, otázkou tak je, zda vůbec dojde k přenosu rusínského jazyka na další generaci potomků, což vidím spíše pesimisticky.

Vyhodnocení otázky č. 3: Odkud pocházíte? Jmenujte stát, kraj a obec původu. Jakou máte státní příslušnost?

V tabulce číslo 5 je zobrazena podstata výroků získaných z rozhovorů při výzkumném šetření

Resp.	Shrnutí odpovědi
R1	Narodila se v Rumunsku, v obci Skejuš, blízko je Timisoara. Vzdálenější předkové pak pocházeli z Kamjenky a Jarabiny ze Slovenska, blízko Starej Ľubovni. Teď má státní příslušnost Českou, dřív v Rumunsku měla Slovenskou.
R2	Narodila se v Rumunsku, v obci Skejuš. V Česku dostala azyl, teď má občanství české, dříve měla rumunské.
R3	Pochází z východního Slovenska, vesničky Kolonica, okres Snina. Státní příslušnost má českou, jinak se označuje Rusnačka.
R4	Narodila se v Humenném na východním Slovensku. Státní příslušnost má slovenskou.
R5	Pochází z Jarabiny, okres Stará Ľubovňa, Slovensko. Státní příslušnost má slovenskou.
R6	Kořeny má v Hostovicích a Osadném při Snině na východním Slovensku, je to oblast Poloniny. Státní příslušnost má slovenskou.

Resp.	Shrnutí odpovědi
R7	Pochází od Svidníka, obec Vislava, Prešovský kraj, Slovensko. Státní příslušnost má slovenskou.
R8	Pochází z Klenové, okres Snina, Prešovský kraj, Slovensko. Státní příslušnost mají dvojí, českou i slovenskou. Ona i celá rodina včetně dcer.
R9	Narodil se v Horním Slavkově, i když za obec původu uvedl také Pčolinné na východním Slovensku, okres Snina (rodiště předků). Státní příslušnost má českou, vnitřně by chtěl československou.
R10	Narodila se v Pčolinném na východním Slovensku. Dříve mívala slovenskou státní příslušnost, teď již má českou.

Zdroj: Vlastní výzkum

Zde jasně vidíme, že většina z Rusínů žijících dnes v České republice pochází z východního Slovenska. Z respondentů mého výzkumu jich bylo sedm. Tento fakt je celkem pochopitelný, protože jsme ze Slovenskem dlouhou dobu tvořili jeden státní útvar, ať už to bylo předválečné Československo nebo pozdější Československá socialistická republika, proto pohyb osob mezi jednotlivými republikami společného státu nebyl ničím omezován. Původ Rusínů žijících v České republice tak je většinou právě na Slovensku, odkud sem přicházeli za prací a lepšími životními podmínkami (více viz teoretická část). Další dvě respondentky výzkumu pocházejí z Rumunska, což však částečně přičítám tomu, že jsem při hledání respondentů mimo jiné navázal kontakt také s folklorním souborem Skejušan, který založila právě jedna z Rusínek pocházejících z Rumunska a tento soubor je také po jejím rodišti Skejuš pojmenován. Jeden z respondentů se narodil v České republice, i když jako obec původu uvedl také Pčolinné na východním Slovensku. Tento respondent, ač narozen v České republice, při rozhovoru plynule přecházel z češtiny do rusínštiny, několikrát rusínsky recitoval i zpíval, tedy rusínství na něm bylo velmi silně znát.

Co se týká státní příslušnosti, jsou rozděleni respondenti zhruba na poloviny, kdy pět z nich má státní příslušnost českou, a to včetně respondentek pocházejících z Rumunska, další čtyři pak mají státní příslušnost slovenskou, zejména mladší respondenti výzkumu, kteří žijí v České republice kratší dobu. Jedna z respondentek pak má státní příslušnost českou i slovenskou.

Vyhodnocení otázky č. 4: Udržujete kontakt s Rusíny v oblastech, odkud pocházíte Vy nebo Vaši předkové? Případně navštěvujete tyto oblasti? Ke toto místo konkrétně je?

V tabulce číslo 6 je zobrazena podstata výroků získaných z rozhovorů při výzkumném šetření

Resp.	Shrnutí odpovědi
R1	Kontakt určitě udržuje, na Slovensku několikrát vystupovali na festivalech se souborem Skejušan, konkrétně na místech Kamjenka, Stará Ľubovňa.
R2	V Rumunsku má rodinu, sourozence, dceru. Jezdila tam často, naposledy tam byla před dvěma lety.
R3	Určitě oblasti navštěvuje, má tam maminku, sourozence. Jezdí tam dvakrát až třikrát do roka. Konkrétně do obcí Kolonica, Benjatina (u Sobranců).
R4	Oblasti určitě navštěvuje, konkrétně Humenné, Rokytov při Humennom.
R5	Jezdí i na Slovensko, ale Rusíny potkává i tady. Domov je tam, kde je mluva jako doma, je jedno, kde to je. Tak to vnímá i v Praze, kontakt z domovem má, když potká lidi z regionu dětství, rodinu, kamarády. Jedno jestli v Praze, Bratislavě nebo New Yorku.
R6	Udržuje aktivní kontakt, navštěvuje konkrétně Hostovice, Osadné, Lekná pri Starej Ľubovni, odkud pochází manželka, také Rusínka.
R7	Několikrát ročně jezdí do Svidníku k rodičům.
R8	V obci Strihovec mají rodinný dům, tak tam musí minimálně jednou ročně zajet. Strihovec je 17 km od rodné Klenové, tam má příbuzné.
R9	Východní Slovensko navštěvuje každý rok, konkrétně obec Pčolinné.
R10	Ano, za příbuznými jezdí. Její bratr jezdí každoročně, ona už méně, netroufne si kvůli nemocným nohám. Jezdí do Sniny, Pčolinného.

Zdroj: Vlastní výzkum

Z této otázky vidíme, že všichni respondenti výzkumu navštěvují oblasti, odkud pocházejí. Většina z respondentů má v těchto oblastech dodnes rodiny a příbuzné. U osmi respondentů jsou tyto na východním Slovensku, včetně jedné z rumunských Rusínek. Jedna z rumunských Rusínek

navštěvuje právě Rumunsko. Velmi zajímavou odpověď poskytl také nejmladší respondent výzkumu, který za domov považuje místo, kde setkává své příbuzné a kamarády rusínského původu, přičemž je jedno, kde to místo je. Tento v pravdě kosmopolitní pohled na problematiku domoviny mě opravdu zaujal.

Vyhodnocení otázky č. 5: Jak dlouho žijete v České republice? Změnil pobyt v ČR vaše vnímání příslušnosti k rusínské menšině?

V tabulce číslo 7 je zobrazena podstata výroků získaných z rozhovorů při výzkumném šetření

Resp.	Shrnutí odpovědi
R1	V ČR žije od roku 1949. Dříve se scházeli jen několik rodin, teď se začali více scházet od roku 1990.
R2	Přišli z Rumunska do Československa v roce 1990 z politických důvodů, dostali jsme tady politický azyl. Příchod sem ji moc změnil, hodně drží s rodinou a hodně se drží rusínského jazyka.
R3	Tady žije 41 let. K rusínštině se dostala až v ČR, nejdřív chodila do řeckokatolického kostela, pak začala rusínsky zpívat se souborem.
R4	V ČR žije 11 let. Vnímání rusínství se pobytem v ČR nezměnilo, vždy se cítila jako Rusínka.
R5	V ČR žije od roku 2010. Vnímání se změnilo pozitivně i negativně. Negativně ve smyslu ústupu rusínství, lidé se za to stydí, ve smíšených manželstvích zaniká. Pozitivně ve smyslu, že zde potkal mnoho lidí s rusínským původem.
R6	V ČR žije od roku 2002. Pobytem v ČR se jeho vnímání rusínství prohloubilo a zintenzivnilo. Teď si toho váží víc, než když žil na východě Slovenska.
R7	V ČR žije 12 let. Víc si váží, když tady mluví rusínsky, když potká Rusíny. Ze začátku se za to spíše styděla, teď je naopak hrdá.

Resp.	Shrnutí odpovědi
R8	V ČR žije 32 let. Na východním Slovensku by rusínský původ neprožívala, tady to vnímá mnohem více a dělá pro to něco, konkrétně se angažuje v Domě národnostních menšin v Praze.
R9	V ČR žije od narození, ale svůj rusínský původ vnímá a vždy vnímal velmi silně a intenzivně, nikdy se za to nestyděl. Rodiče jej k tomu vedli.
R10	Narodila se na východním Slovensku, ale prakticky od narození žila s rodiči v ČR. Vždy se cítila být Rusínkou, získala to od rodičů.

Zdroj: Vlastní výzkum

Zde vidíme, že ve vzorku jsou jak Rusíni starší generace, kteří žijí v ČR od narození nebo dlouhá desetiletí, a pak Rusíni mladší generace, kteří zde žijí kratší dobu, v rozmezí od 6 do 15 let. Výjimkou pak je respondentka původem z Rumunska, která přišla do Československa z politických důvodů až ve svých 52 letech a byl jí přiznán politický azyl.

Potěšující je, že u velké části respondentů se vnímání rusínské příslušnosti pobytem v české republice ještě více zintenzivnilo a prohloubilo, což respondenti vysvětlují tím, že co jim doma přišlo každodenní a běžné, tady začali vnímat jako vzácné a chybějící. U dalších respondentů, včetně těch, kteří zde žijí od narození, bylo rusínské vnímání vždy silné a rozvinuté. Nejmladší z respondentů vidí do určité míry ústup rusínství a jeho zanikání ve smíšených manželstvích.

Vyhodnocení otázky č. 6: Jak sám vnitřně vnímáte svou rusínskou identitu?

V tabulce číslo 8 je zobrazena podstata výroků získaných z rozhovorů při výzkumném šetření

Resp.	Shrnutí odpovědi
R1	Od 90. let se věnuje folklorní činnosti, zakládala a zpívá ve folklorním rusínském souboru Skejušan.
R2	Jako Rusínka se cítí dobře, cítí se velmi silná, silná do rusínské rodiny.
R3	Je ráda, že se dostane mezi Rusíny, že si popovídají, zazpívají. Udržuje s Rusíny kontakt přes facebook, dodržuje rusínské zvyky.
R4	Je velmi ráda, že je Rusínka. Postupem času se začala o rusínství více zajímat a je ještě více hrdá na to, že je Rusínka.
R5	Rodina – táta, máma, děda, babička. Narodil se tak, bere to tak, jak to je. Není nic jiné, než Rusín.
R6	Svou identitu vnímá tak, že se plnohodnotně cítí jako Rusín, jeho srdce je rusínské. Je si plně vědom své rusínské identity.
R7	To nedokáže vyjádřit, neví, co si pod tím představit.
R8	Někdy má v ČR pocit, že je fanatik, co st týká rusínské otázky. Nutí mladé mluvit rusínsky, učí děti rusínské písničky.
R9	Odříkává rusínskou báseň: „Ja Rusyn byl, jem i budu, ja rodilsja Rusynom ...“. Dodává, co na to víc říct?
R10	Ani nemůže slovy vyjádřit, jak je ráda, že se narodila rodičům, kteří je to všechno učili, vzdělávali je v tom. Takže to vnímá velice kladně.

Zdroj: Vlastní výzkum

Zde vidíme, že většina respondentů má rusínskou identitu hluboce vnitřně zakořeněnou, část respondentů šíří rusínskou kulturu prostřednictvím folkloru nebo šířením rusínského jazyka. Vnímání rusínské identity a příslušnosti k rusínské menšině snad nejlépe vystihují verše, které citoval jeden z respondentů a které se dle něj později staly textem neoficiální rusínské hymny:

„Ja Rusin byl jem i budu,
ja rodilsja Rusinom,
čestnyj moj rod nezabudu,
ostanus jeho synom.
Rusin byl myj otec, mati,
russkaja vsja rodina,
Rusiny sestry i brat'a,
i šyroka družina.“

Vyhodnocení otázky č. 7: V čem spočívá podle Vás největší rozdíl mezi Rusínem a běžným Čechem?

V tabulce číslo 9 je zobrazena podstata výroků získaných z rozhovorů při výzkumném šetření

Resp.	Shrnutí odpovědi
R1	Rusíni jsou lidé, kteří dokážou pomoci v každé situaci, ať se stane cokoliv, jeden druhému pomáhá. Češi koukají, co by mohli mít pro sebe, aby jim něco káplo.
R2	Rusíni drží po hromadě, jsou stále veselí, když je problém, tak sobě pomáhají. Ale Češi už ne, ti už to dávají tak trošku stranou. Nás brali jako Rumuny, ale my jsme nebyli a nejsme Rumuni, jsme Rusíni.
R3	Rusíni jsou veselí, kamarádští. Jsou pohostinní, při návštěvě je vždy plný stůl, nejsou lakomí. V Čechách to neznají, Čech vám dá kávu a to ještě přemýšlí, jestli vám vůbec nabídne.
R4	Češi jsou velmi klidný národ. Rusíni jsou velmi temperamentní, velmi emocionální a otevření lidé, Češi jsou více uzavření, introverti, je potřeba si na ně zvyknout. I když tvořili Češi se Slováky, Rusíny a dalšími jednotnou republiku, tak jsou velmi rozdílní.

Resp.	Shrnutí odpovědi
R5	Rusíni jsou více otevření a srdeční, rádi dávají. Češi neradi dávají nebo hodně spekulují. U Čechů také neplatí slovo, na něčem se domluví, ale pak to nefunguje. Češi se také tváří, že jim hodně záleží na rodině, ale reálně to tak není.
R6	Je tam jistý mentální rozdíl. Rusíny ovlivňovala víra, synergie, tvrdý život v karpatské přírodě, je tam silný vztah k rodině, k víře, k práci. Praha má jinou mentalitu, myslí, že to není typicky česká mentalita, tu českou nedokáže objektivně posoudit.
R7	Určitě jsou rozdíly v temperamentu. Nechce se dotknout Čechů, ale Rusíni jsou dobrosrdeční lidé, co by dali všechno. Rusína pozná na první pohled.
R8	Vidí strašně velký rozdíl. Čím je národ chudobnější, tím je pohostinnější. Rusíni dají na stůl vše, co mají doma, Češi ne. Také v upřímnosti vidí velký rozdíl. K Rusínům mají blíže Moraváci.
R9	Nedělá mezi Čechy a Rusíny rozdíly. Tvrdí, že lidé jsou z národů různých, ale musí vyjít s každým.
R10	Rusíni pořád drží při sobě, pomáhají si, i když je rodina sebevíc rozšířená, je tam soudržnost, láska. Češi jsou vypočítaví.

Zdroj: Vlastní výzkum

Většina respondentů vidí mezi Rusíny a Čechy velké rozdíly. Nejčastěji je zmiňována velká pohostinnost Rusínů, kterou u Čechů nevidí. Dalším rozdílem je temperament, kdy sebe vidí Rusíni jako lidi veselé, živé, otevřené, emocionální, Čechy vidí spíše jako klidné, uzavřené, introvertní. Připomenuta byla také rodinná soudržnost Rusínů. Zajímavostí bylo zmínění pražské mentality, kdy ji respondent viděl jako odlišnou od mentality české, a také zmínění Moravanů, u kterých viděla respondentka jiné vlastnosti než u Čechů, ve smyslu, že Moravané mají k Rusínům blíže.

Vyhodnocení otázky č. 8: Znáte rusínské zvyky a tradice? Pokud ano, dodržujete některé z nich? Dodržujete i nějaké české typicky české zvyky?

V tabulce číslo 10 je zobrazena podstata výroků získaných z rozhovorů při výzkumném šetření

Resp.	Shrnutí odpovědi
R1	Určitě zná a dodržuje, zejména Vánoce a Velikonoce. Na Vánoce se dělalo 12 jídel, jako 12 apoštolů, nejedlo se nic mastného – hřibová polévka, slivčanka (švestková polévka), zelňačka, fazolačka, pirohy... V minulosti vždy jedli tradiční stravu. V poslední době kvůli zeti přidává i bramborový salát a řízek nebo kapra.
R2	Svatba se dělá rusínská s družbou a družkou, rusínskými zvyky, křtiny se dělají také tradiční. České zvyky nedodržuje, nic jí to neříká.
R3	Všechno dodržuje Velikonoce, Vánoce, posvícení. Na svátky vaří tradiční rusínská jídla – pirohy, bubalčky, hříby, kapustnica, fazul'a koločena... Bramborový salát a filé dělá jen pro České návštěvy, jiné české zvyky nedodržuje.
R4	Tradice dodržuje velmi přísně. Vánoce dělají 24. 12 i 6. 1. Na Vánoce se chodí umývat do řeky, pod stolem je sláma, na stole pšenice, pokrmy tradiční. Pozve i své přátele, dětem pak tradice vysvětluje.
R5	Zvyky a tradice zná, ale nedodržuje, pouze když je se staršími, s mladšími už ne. Považuje za největší obyčej jazyk. Jazyk a kultura se vyvíjí, není statická.
R6	Dodržuje zvyk tradičních Vánoc, v rodině dodržují zvykosloví pravoslavné i řeckokatolické. Sám sbírá tradiční lidové písně, které potom propaguje a zpívá. České zvyky nedodržuje.
R7	Nejvíc tradic je o Vánocích, mytí v potoce, obcházení stromů a dobytka, pak modlitba a večere. Tyto zvyky se snaží dodržovat i v ČR, k nim kvůli dětem přibírají i něco málo z českých zvyků.
R8	Dodržuje všechno, Vánoce, Velikonoce. Mají dvoje Vánoce i dvoje Velikonoce. V rodině dodržují i české zvyky kvůli dětem, aby v dětství zapadly ve škole mezi české děti, zejména aby měly dárky v prosinci. Rusínské vánoce jsou ale hezčí.

Resp.	Shrnutí odpovědi
R9	Zvyky a tradice zná, ale už je nedodržuje, protože žije sám. Vánoce si dělá, kdy chce (myslí jídlo – fazuľa koločena, hriby ...)
R10	Velikonoce a Vánoce dodržuje s plnou vírou, vánoce dělá dvakrát. Dcery také lpí na dodržování rusínských zvyků. Na Vánoce vaří všechny tradiční rusínské pokrmy. Dodržují i zvyky české.

Zdroj: Vlastní výzkum

Rusínské zvyky a tradice znají všichni respondenti, většina z nich je také dodnes dodržuje. Ve většině odpovědí jsou zmiňovány tradiční Vánoce a Velikonoce, přičemž jsou jmenovány jak různé zvyky spojené zejména s Vánocemi, tak i pokrmy, které se na Vánoce připravují. Část respondentů k těmto rusínským obyčejům přidává také zvyky a obyčeje české, a to buď kvůli dětem, nebo kvůli českým příbuzným a přátelům. Jedná se zejména o přidání bramborového salátu a kapra (nebo řízku) na vánoční tabuli, případně o slavení Vánoc v termínu 24. 12., i když za hlavní svátek považují termín 6. 1. dle juliánského pravoslavného kalendáře.

Vyhodnocení otázky č. 9: Znáte tradiční rusínské pokrmy? Připravujete je někdy doma, a jak často?

V tabulce číslo 11 je zobrazena podstata výroků získaných z rozhovorů při výzkumném šetření

Resp.	Shrnutí odpovědi
R1	Vaří to, co maminka, rusínskou stravu. Pirohy, opikancy, polévky (fazolovou, hřibovou, zelnou).
R2	Jmenuje pokrmy – fazuľa (polévka), pučena (hustá fazuľa), kuľaša (kaše z kukuřičné mouky) se slaninou, klobásou, šunkou, vejci, kyselým mlékem nebo smetanou, malaj (chleba z kukuřičné mouky), grul'i (brambory). V ČR vaří kuchyni rusínskou, českou i rumunskou.
R3	Obden dělá pirohy, buď s tvarohem nebo se zelím, slaninou a cibulkou, dále halušky, holubky (zelné balené listy), polévky – hriby, kapustnica, fazuľa koločena. Vaří převážně rusínskou kuchyni.

Resp.	Shrnutí odpovědi
R4	Na Štědrý večer vaří fazuľu, hriby s ryžou, pirohy s kapustou (zelím). Rusínská kuchyně nepřevažuje, ale často ji připravuje pro hosty.
R5	Bere to tak, že rusínská kuchyně je slovanská kuchyně, je provázaná s okolím, nic speciálního. Rusíni jsou národ zelí a brambor, co dům dal. U nich se vaří třeba dzad (z bramborového těsta) s mačankom hubovom (houbovou omáčkou) nebo se dzad vypraží na sádle (oleji). Dále nalesnyky (nebo švabčanyky = bamboráky).
R6	Jmenuje pokrmy – bubal'ky (kuličky z těsta, dělají se na sladko s mákem), slivčanka, tatarčane pirohy, holubky, dzad, fazuľa, dále mléčné produkty, sýrové produkty. Doma vaří půl na půl rusínskou a českou kuchyni, přes týden různé (špagety), o víkendech rusínské.
R7	Rusínské je bezmasé. Pirohy jsou její srdeční záležitost. Dále kyslá kapusta (kysané zelí), brambory, houby. Převládá rusínská kuchyně, ale dělá i některá česká jídla (knedlíky moc ne, třeba řízek).
R8	Na Vánoce pirohy, kapustnica z hříby, fazuľa. Vaří převážně rusínská jídla, celé rodině to chutná.
R9	Bandurky s kapustou a kapusta s bandurkami (brambory se zelím a zelí s bramborami). Dále pirohy, fazuľu koločenu, hriby ...
R10	Halušky, pirožky, fazuľu koločenu, bandurky s kapustou, hriby a další. Převládá vegetariánská rusínská kuchyně.

Zdroj: Vlastní výzkum

Všichni respondenti nejen znají, ale také evidentně milují rusínské pokrmy a rusínskou kuchyni. U většiny respondentů také tato kuchyně převládá nad kuchyní českou. Nejznámější rusínské pokrmy jsou pro všechny Rusíny totožné, jedná se o pirohy, halušky, různé polévky a další pokrmy založené na bramborách a zelí. Vtipně to vystihl jeden z respondentů rusínským příslovím „jeden den máme brambory se zelím a druhý den zelí s bramborami“. Dalšími často

používanými produkty jsou například fazole, hříby a mléčné produkty. Část jmenovaných pokrmů je typických pro určitý konkrétní kraj, odkud respondent pochází, např. dzad (dzada, džatky) z oblasti Staré Lubovni. Zajímavostí je, že rusínská kuchyně je ve své původní podobě skoro čistě vegetariánská, většina pokrmů je bezmasých. Samozřejmě s postupem času se do pokrmů začaly přidávat i živočišné produkty, jmenovaná je slanina, sádlo, klobásy, šunka. Zajímavý je také názor nejmladšího s respondentů, že žádná specificky rusínská kuchyně není, že se jedná obecně o kuchyni slovanskou. Když porovnáme rusínské pokrmy s pokrmy okolních národů, např. Ukrajinců, Poláku, Slováků, určitá podobnost zde bezesporu je, např. pirohy vaří kromě Rusínů také Ukrajinci a Poláci, halušky zase Slováci.

Vyhodnocení otázky č. 10: Co pro Vás znamená rodina a kdo všechno do ní patří?

V tabulce číslo 12 je zobrazena podstata výroků získaných z rozhovorů při výzkumném šetření

Resp.	Shrnutí odpovědi
R1	Rodina je základ. Má 4 děti, 9 vnoučat a tři pravnoučata. Každý týden se také setkává se třemi svými sestrami, zpívají s ní v souboru Skejušan.
R2	Rodina je to nejdůležitější, musí si rozumět, mít se rádi, jeden druhého navštěvovat, neopouštět se, držet pohromadě. Kromě její rodiny jsou pro ni druhou rodinou ti, se kterými chodí zpívat.
R3	Bydlí s manželem, děti bydlí samostatně. S dcerou se schází často, bydlí blízko. Sleduje vše, co se děje mezi Rusíny na východě.
R4	Rodina je pro ni na prvním místě v žebříčku hodnot.
R5	Rodina pro něj znamená každého, kdo mluví rusínsky.
R6	Rodina je pro něj širší pojem, kromě nejužší rodiny i bratrance, sestřenice, kmotr s kmotrou... Jsou to silné vztahy, které ho ovlivňují a formují. Rodina si musí pomáhat, když jsou starosti, intenzivně si volají, píšou, setkávají se, i když jsou roztroušení po celém světě.

Resp.	Shrnutí odpovědi
R7	Rodina je pro ni nejvíc, patří do ní všichni, rodiče, sourozenci. Sestřenice žije taky v ČR, navštěvují se.
R8	Rodina jsou dcery, manžel, já, teď nově čtyřměsíční vnouček. No a pak jsme přibrali do rodiny i přítele Maťa V., ten je náš.
R9	Všichni příbuzní a kamarádi jsou jeho rodina.
R10	Především moje rodina, z velké rodiny hlavně bratr. Dále veškerá rodina včetně té od manžela.

Zdroj: Vlastní výzkum

Všichni respondenti mají rodinu na vrcholu žebříčku hodnot, většina na prvním místě. V posouzení toho, kdo všechno do rodiny patří, se jednotliví respondenti liší. Někdo jmenuje svou blízkou rodinu, někdo rodinu širší, někteří z respondentů jako rodinu posuzují i další blízké osoby, s nimiž se pravidelně setkávají, příkladem takto pojaté rodiny, je folklorní soubor Skejušan uvedený respondentkami z Chomutova. Nejširše pak bere rodinu nejmladší z respondentů, který jako rodinu bere každého, kdo mluví rusínsky.

Vyhodnocení otázky č. 11: Vedete nebo povedete své potomky k rusínskému odkazu?

V tabulce číslo 13 je zobrazena podstata výroků získaných z rozhovorů při výzkumném šetření

Resp.	Shrnutí odpovědi
R1	Chtěla by vést potomky k rusínskému odkazu, je to těžké. Organizovala i dětský rusínský soubor, ale děti vyrostly a mají jiné zájmy. Pak také odcházejí do škol.
R2	Chce své potomky vést, ale ti rusínsky moc neumí. Vnuk a vnučka také zpívali v jejich souboru, ale po svatbě skončili.
R3	Dceru vede, ale vnoučata už nemají zájem. Jedna z vnuček ale do folklorního souboru chodí.

Resp.	Shrnutí odpovědi
R4	Nemá potomky. Dětem přátel vysvětluje rusínské tradice a zvyky.
R5	Ano, určitě své potomky aktivně povede k rusínskému odkazu. Je jedno, kde to bude, v jaké části světa, a s kým bude mít děti (jmenuje např. Číňanku, Hispánku), ale děti musí vědět, odkud pocházejí.
R6	Určitě. Ještě potomky nemá, ale má v plánu budoucí potomky vést.
R7	Určitě ano, doma poslouchají rusínské písničky. S dětmi chodí do domu národnostních menšin, dojíždí sem jednou za dva týdny.
R8	Samozřejmě. Na vnuka mluví pouze rusínsky. Označuje se za rusínského fanatika.
R9	Ano. Synovi říká, že mají kořeny v Pčolinném.
R10	Vede aktivně. Dcery neustále vyžadují dodržování všech tradic. Vše mají naučeno od dědečka, ten ji i dcery v rusínství pořad udržoval. Dcery to mají v sobě, milují to, žijí tím.

Zdroj: Vlastní výzkum

Z této otázky vidíme, že respondenti chtějí vést mladší generace k rusínskému odkazu, ať to jsou vlastní děti, vnoučata, budoucí děti, nebo třeba děti zapojující se do různých rusínských aktivit, například navštěvování rusínského folklorního souboru Skejušan. Jak ale vidíme, v některých případech mají potomci o rusínství a rusínský odkaz zájem trvalejší, pokračující do dospělosti, někde naopak s přibývajícím věkem a nástupem jiných zájmů, odchodem do školy nebo třeba uzavřením sňatku, se zájem o rusínský odkaz vytrácí. V těchto případech se domnívám, že pak k přenosu na další generaci pravděpodobně nedojde a rusínská stopa tak u těchto Rusínů bude končit. Doufejme, že u většiny to bude jinak a rusínská menšina tak v České republice bude existovat dál. Nadějí tak jsou odpovědi nejmladších respondentů, kde je vidět velká snaha rusínský odkaz přenést na potomky a zachovat do budoucna, slovy respondenta R5, ať do bude kdekoliv na světě a se ženou jakékoliv národnosti.

Vyhodnocení otázky č. 12: Hlásíte se k nějaké víře, a ke které konkrétně? Jak často navštěvujete kostel?

V tabulce číslo 14 je zobrazena podstata výroků získaných z rozhovorů při výzkumném šetření

Resp.	Shrnutí odpovědi
R1	Hlásí se k řeckokatolické víře, obřady vedou ve staroslověnštině. Na mše chodí každou neděli i o svátcích. V Chomutově mají pronajatý kostelík na 100 let, se svým farářem a staroslověnským obřadem.
R2	Hlásí se k řeckokatolickému náboženství. Kostel navštěvuje každou neděli, rodina už ne.
R3	Je řeckokatolického vyznání. Do kostela chodí každou neděli, bohoslužba je rusínská, cítí se tam jako doma na východě.
R4	Je řeckokatolického vyznání. Navštěvuje řeckokatolický kostel sv. Klimenta v Praze, ale i pravoslavné kostely, v ČR a Rusku. Doma má ikony a modlí se.
R5	Hlásí se k pravoslaví. Kostel navštěvuje jen doma v Jarabině, v Praze ne. Pro něj to je staroslověnská liturgie.
R6	Je řeckokatolické víry. Dospěl ale do stádia, kdy určité věci přehodnocuje. Kostel pravidelně nenavštěvuje, přítelkyně ale ano.
R7	Hlásí se k řeckokatolické víře. Když je na východě, kostel navštěvuje, v ČR ne.
R8	Hlásí se k pravoslaví, manžel je řeckokatolického vyznání. Dcery jsou křtěné pravoslavné. Do kostela chodí pouze na Velikonoce a Vánoce, doma se ale modlí, vyhovuje jí to.
R9	Hlásí se k pravoslaví, do kostela ale nechodí, není kam chodit. Nejbližší je v Karlových Varech a Mariánských Lázních.
R10	Je řeckokatolického vyznání. Do kostela chodí jednou, dvakrát do roka v Karlových Varech nebo Sokolově. Na bohoslužby nechodí, víru má spíše vnitřní. Její matka měla víru v přírodu, odmítala chrámy a církevní okázalost.

Zdroj: Vlastní výzkum

Zde vidíme, že všichni respondenti do jednoho jsou věřící lidé. Ať už navštěvují bohoslužby nebo ne, všichni mají víru v sobě zakořeněnou. Tím se zásadně liší od majoritní populace České republiky, kde víra není zdaleka tolik rozšířená, jak mezi Rusíny. Výzkum potvrdil i předpoklad z teoretické části práce, totiž že Rusíni vyznávají dva hlavní náboženské směry, a to vyznání řeckokatolické a pravoslavné, 7 respondentů vyznává řeckokatolickou víru a 3 respondenti víru pravoslavnou. Zde opět vidíme rozdíl oproti majoritnímu obyvatelstvu, kde je u věřících Čechů stěžejní a nejvíce rozšířenou víra římskokatolická. Jedna z respondentek také zmínila odlišné vyznání své a svého manžela, které, jak je vidět, nebránilo uzavření sňatku.

Vyhodnocení otázky č. 13: Prezentujete se ve společnosti jako Rusín?

V tabulce číslo 15 je zobrazena podstata výroků získaných z rozhovorů při výzkumném šetření

Resp.	Shrnutí odpovědi
R1	Ano.
R2	Je Rusínka, Rumunka nikdy nebyla a nebude.
R3	Je Rusnačka, protože Rusín je nové slovo, pořád je Rusnačka.
R4	Ano určitě.
R5	Ano, pořád. Češi mu říkají, že je Slovák, to nemá rád. Není pravda, že je Slovák, nemá to žádný základ. Češi nedokážou pochopit, že když je někdo z nějakého státu, tak může být i něco jiného.
R6	Ano.
R7	Ano, už ano. Doma (na východě) to člověk nevnímal, jak je tady v ČR, chybí jí domov, vnímá to víc jak dřív.
R8	Ano, až moc.

Resp.	Shrnutí odpovědi
R9	Samozřejmě, že ano, to musí být. Musí okolí dávat najevo, že je někdo jiný, že je Rusín.
R10	Nestydí se za to, když jde do společnosti, mluví rusínsky. Všichni to o ní ví, určití lidé ji obdivují za dodržování zvyků a tradic, za soudržnost rodiny. V dobrém slova smyslu jí i závidí.

Zdroj: Vlastní výzkum

Všichni respondenti se na veřejnosti prezentují jako Rusíni (Rusnáci), nestydí se za to. Takový výsledek jsem nicméně předpokládal, ve smyslu, že se do výzkumu zapojí osoby, které jsou hrdými Rusíny. Domnívám se, že osoby rusínského původu, který tento svůj původ zakrývají nebo tají, by se výzkumu účastnit nechtěli. S jedním takovým člověkem jsem se také telefonicky spojil, byl to rodilý Rusín, mluvil rusínsky, ale rozhovor na téma Rusínů v České republice poskytnout odmítl.

Vyhodnocení otázky č. 14: Máte zájem na tom, aby byla rusínská menšina v České republice obecně známější?

V tabulce číslo 16 je zobrazena podstata výroků získaných z rozhovorů při výzkumném šetření

Resp.	Shrnutí odpovědi
R1	Rusínů je tady málo, málo se hlásí. Když v devadesátém roce začala shánět Rusíny do folklorního souboru, ostatní ji odrazovali. Je jich málo, ani nemůžou mít člena v národnostních menšinách na krajském úřadě. Ona je pouze členkou národnostních menšin v Chomutově.
R2	To by bylo dobré, to by byla moc ráda.
R3	Nehlásí se k tomu ani ti, co tady žijí, Rusíni z východu. Stydí se za to.
R4	Určitě je dobré, aby lidi poznali, že existuje i takováto skupina.
R5	Ano, bylo by to hezké. Ukázalo by to pozitivní pohled na menšiny obecně, v rámci tolerance k jiným kulturám a tak.

Resp.	Shrnutí odpovědi
R6	Určitě ano, dělají pro to všechno.
R7	Určitě ano.
R8	Snaží se, dělají pro to něco, ale je to pořád málo.
R9	Určitě ano. Když mají Rusíni už i ten ples v Praze, organizuje to Fero Fenič, původem taky z východu...
R10	Určitě. Ona je dost známá a velice se preferuje v posledních letech. Dřív to bylo takové tabuizované, dnes je to čím dál tím více vidět, spousta lidí se k tomu daleko víc hlásí a jsou na to hrdí.

Zdroj: Vlastní výzkum

V odpovědích na tuto otázku vidíme určitou skepsi v názorech jednotlivých respondentů. Všichni společně chtějí, aby byla rusínská menšina obecně známější, většinou se však domnívají, že jsou Rusíni vidět málo, nehlásí se k rusínství, pro propagaci menšiny by se mělo dělat více práce. Zazněl však i názor, že v poslední době jsou Rusíni oproti době minulé vidět mnohem více a hlásí se k tomu s hrdostí. Domnívám se, že oba tyto názorové proudy jsou do jisté míry pravdivé. Jak jsem naznačil v teoretické části, stále je velmi málo osob, které se oficiálně hlásí k rusínské národnosti. Na opačnou stranu nebýt hrdých Rusínů, kteří se k rusínství otevřeně hlásí, nemohly by proběhnout ani mé výzkumné rozhovory.

Vyhodnocení otázky č. 15: Sledujete nějaká rusínská média (televize, rozhlas, noviny, internet)?

V tabulce číslo 17 je zobrazena podstata výroků získaných z rozhovorů při výzkumném šetření

Resp.	Shrnutí odpovědi
R1	Co má možnost a vysílají rusínský program nebo rusínské filmy, tak mají přednost před českými filmy.
R2	Rusínské pořady nesleduje, nemá žádný takový televizní kanál. Sleduje spíše rumunské pořady, tomu rozumí.
R3	Určitě ano. Sleduje internet a facebook, tam je na rusínských příspěvcích pořad. V úterý sleduje Rusínský magazín v televizi, v sobotu a neděli poslouchá program na rádiu Regina Košice. Ví vše, co se na východě děje.
R4	Televizi ne, ale internet ano.
R5	Je to začarovaný kruh. Příspěvky se točí v bludném kruhu a to nemá rád. Není tam nic nového, kdyby tam bylo něco nového, tak ho to zajímá.
R6	Ano, aktivně se stará. Přímo se podílí se na provozu webových stránek Rusíni.cz, a dále na facebookové platformě rusínské komunitní činnosti Rusnáci v Praze, je jich asi 1.200.
R7	Ano, každou sobotu doma poslouchají na rádiu Regina Košice program Hráme jubilantom. Dále když běží na Slovenské televizi pořad o Rusínech, také se vždy podívá. Pak občas zapne internetové rádio Rusín FM.
R8	Čte noviny, co vydává paní Pilátová (měsíčník Podkarpatská Rus). Pak má Rusíny na facebooku, takže je celkem dobře informovaná.
R9	Samozřejmě ano, pořad Kapura vysílaný Slovenskou televizí.
R10	Každý týden sleduje pořad Kapura vysílaný na programu STV2.

Zdroj: Vlastní výzkum

Většina respondentů sleduje alespoň nějaká rusínská média, od tištěného měsíčníku Podkarpatská Rus vydávaného v Praze, přes rozhlasové a televizní pořady vysílané zejména slovenskými

rozhlasovými a televizními stanicemi, až po moderní média typu internet a sociální síť facebook. Překvapením pro mě určitě bylo, že facebook byl zmíněn také respondentkami ve věku 58 a 61 let. Je jen dobře, že kromě zahraničních, zejména slovenských, médií, jsou v České republice k mání také informace z českých webových platforem a že se Rusíni v České republice sdružují také prostřednictvím facebooku. V tomto ohledu dnešní moderní doba Rusínům zajisté pomáhá.

Vyhodnocení otázky č. 16: Jste členem některé organizace sdružující Rusíny v ČR nebo jiné zemi?

V tabulce číslo 18 je zobrazena podstata výroků získaných z rozhovorů při výzkumném šetření

Resp.	Shrnutí odpovědi
R1	Je členkou Společnosti přátel Podkarpatské Rusi. Dále je zakládající členkou folklorního souboru Skejušan v Chomutově.
R2	Chodí do souboru Skejušan.
R3	Chodí do souboru Skejušan. Na akce jiných spolků chodí, když je pozvou. Účastnili se třeba Rusínského plesu, na to se nedá zapomenout, cítila se jako doma na východě.
R4	Je členkou Společnosti přátel Podkarpatské Rusi.
R5	Ne, není členem žádné organizace.
R6	Ano, je členem a předsedou rusínského spolku Rusíni.cz – Rusínská iniciativa v ČR, která zastřešuje mladou a střední generaci Rusínů žijících v Praze a v Čechách. Dále v ČR působí Spolek přátel Podkarpatské Rusi, kteří jsou nejstarší organizací, na Slovensku jsou pak další, kterých ale není členem, Zvez inteligencie rusínského Slovenska, Rusínská obroda, Okružnicvto Rusínou, Molod Rusíni, v Polsku pak Lemkovská organizace Ruská Busa, další spolky působí na Ukrajině a v Americe.
R7	Není členkou, ale už to dlouho plánuje, jenom ještě neposlala přihlášku (do spolku Rusíni.cz – Rusínská iniciativa v ČR).
R8	Je členkou rusínského spolku Rusíni.cz – Rusínská iniciativa v ČR, to je jejich rusínský spolek.

Resp.	Shrnutí odpovědi
R9	Není členem, ale chtěl by se něčeho účastnit. Třeba se dozvěděl, že Rusínské plesy nejsou jenom v Praze, ale že jsou i v Sokolově, tak třeba tam by šel.
R10	Ne, není členkou žádné organizace.

Zdroj: Vlastní výzkum

Je potěšující, že alespoň někteří respondenti jsou členové rusínských organizací působících v České republice. Dva respondenti uvedli Společnost přátel Podkarpatské Rusi, dva respondenti spolek Rusíni.cz – Rusínská iniciativa v ČR. Kromě těchto oficiálních spolků jsou tři respondentky členkami folklorního rusínského souboru Skejušan. Další respondenti zase projevili zájem stát se členy některého ze spolků, anebo se alespoň účastnit akcí pořádaných rusínskými organizacemi, zmíněn byl zejména Rusínský ples, který je významnou rusínskou společenskou akcí, kde se setkávají Rusíni z celé České republiky.

Vyhodnocení otázky č. 17: Co a kde děláte za práci? Má Váš rusínský původ vliv na nabídky a dostupnost práce, sháníte si práci snadno?

V tabulce číslo 19 je zobrazena podstata výroků získaných z rozhovorů při výzkumném šetření

Resp.	Shrnutí odpovědi
R1	Jezdila 32 let na jeřábu v Chomutově. Jen jednou jí v práci řekli praštěná Slovenka, tak slezla dolů a ukázala jim, co proto.
R2	V Rumunsku pracovala v továrně na plasty, pak dělala langoše v restauraci. V ČR dělala 7 let pomocnou sílu v kuchyni v nemocnici v Chomutově. Rusínský původ neměl na práci žádný vliv.
R3	Před důchodem dělala 32 let ve školní kuchyni v Chomutově. Rusínský původ neměl na práci vliv, brali ji jako Slovenku. I když mladší Češky jí občas házely klacky pod nohy, ale to si jako vrchní kuchařka vyřídila. Se staršími spolupracovnicemi s Moravy se pracovalo lépe.

Resp.	Shrnutí odpovědi
R4	Pracuje pro české a slovenské firmy jako prodejce obráběcích strojů pro Turecko, Rusko a další státy bývalého Společenství nezávislých států. Myslí, že je v uvedených zemích úspěšná právě pro emocionalitu, temperament, v tom jí rusínský původ pomohl. Za prací jezdí po světě, je velký cestovatel.
R5	Je vystudovaný farmaceut, studoval na Slovensku a potom v Brně. Teď pracuje na VŠ chemicko-technologické jako asistent, dodělává doktorát. Rusínský původ v dnešní době vůbec nemá vliv na dostupnost práce. I když má v práci některé netolerantní kolegy, kteří mu pro původ nadávali, tak nebyl problém se ohradit.
R6	Momentálně je doma a bude nastupovat do nového zaměstnání. Předtím spoustu let dělal manažera pětihvězdičkového hotelu v Praze. Rusínský původ není problém, u zaměstnavatelů fungují vůči zaměstnancům jiné přístupy, odbornost apod.
R7	Dělá administrativu v personální agentuře, dojíždí 5 km do Kutné Hory. Najít si práci není o původu, navíc mluví plynule česky, studovala zde VŠ, možná proto to má jednodušší.
R8	Dělá administrativu v kanceláři v Praze, když je v Kamenici, tak dojíždí, mají ale byt i v Praze. Rusínský původ na práci nemá vliv.
R9	Pracoval jako elektromechanik, dříve na šachtě, potom na dráze. Na šachtu dojížděl 30 Km do dolu Jiří. S rusínským původem neměl problém, naučil kolegy rusínskou píseň, kterou pak brali jako „servisáckou hymnu“, zpívali mu ji na padesátých narozeninách.
R10	Celý život dělala technologa, v Horním Slavkově, rusínský původ neměl na práci vliv.

Zdroj: Vlastní výzkum

Rusíni se v České republice uplatnili ve všech možných oborech, od manuálních činností, přes technické funkce až po vedoucí pozice. Jak shodně respondenti tvrdí, rusínský původ neměl na získání práce vliv, jedna z respondentek dokonce uvedla, že jí rusínský původ při výkonu

zaměstnání výrazně pomáhá. Když už měl některý s respondentů kvůli svému původu problém s kolegy v zaměstnání, nebyl pro ně problém se bránit a ohradit, v čemž jim určitě rusínský původ a rusínský temperament také zajisté pomohl. Zajímavostí je také zmíněná rusínská píseň, kterou jeden z respondentů naučil své spolupracovníky a pak ji brali jako neoficiální „servisáckou hymnu“.

Vyhodnocení otázky č. 18: Znáte nějaké významné rusínské osobnosti nebo rusínská díla?

V tabulce číslo 20 je zobrazena podstata výroků získaných z rozhovorů při výzkumném šetření

Resp.	Shrnutí odpovědi
R1	Pan Mušinka napsal o Rusínech na Slovensku nějaké knihy. Pan Magocsi byl předsedou světového kongresu, ten píše o Rusínech v Americe.
R2	Osobnosti žádné neznám.
R3	Má starou pohlednici, na které je Warhol. Pan Mušinka o Rusínech hodně psal.
R4	Paul Newman byl původem Rusín.
R5	Zná, kromě zprofanovaného Warhola i jiné – kostýmní výtvarník Ivan Hudák, slovenský fotbalový reprezentant Marián Čišovský, ministr zahraničí SR Miroslav Lajčák, ten se označuje jako Slovák, ale je čestný občan jeho rodné obce a oba rodiče má Rusíny.
R6	Každý si myslí, že je to Warhol, ale má jiné představitele. Nick Holonyak – Američan, který vytvořil LED technologii. Michal Balud'anský – rektor petrohradské university, vytvořil v Rusku moderní finanční a ekonomický systém. Štefan (Štěpán) Rak – kytarový virtuos a profesor. Robert Urich, Tom Selleck, Sandra Dee – známí američtí herci rusínského původu, ve zlaté éře Hollywoodu figurovala spousta Rusínů. Dále v Americe známá intelektuální elita Robert Magocsi. Ivan Pop – práce o Rusínech v rámci české intelektuální sféry. Dále na Slovensku působí bratři... nevzpomene si na jméno... jeden je známým profesorem neurologie, druhý působí jako docent v Bratislavě.
R7	Nejznámější osobností je Andy Warhol, umělecká díla od něho jsou jasná.

Resp.	Shrnutí odpovědi
R8	Z její vesnice pocházejí bratři Šteňovci, Michal Šteňo založil rusínskou iniciativu v Bratislavě, Juraj Šteňo je lékař, operoval Jožo Ráže. Božena... za svobodna Volochová – založila folklorní soubor Ruthenii, to zpívají mladí Rusíni v Bratislavě.
R9	Nad postelí mi visí obraz Marilyn Monroe od Andyho Warhola. Fero Fenič pořádá Rusínské plesy, ten je také Rusín.
R10	Andy Warhol, Fero Fenič.

Zdroj: Vlastní výzkum

Tyto odpovědi byli pro mne dost velkým překvapením, protože se objevila celá řada jmen, které jsem si z Rusíny nespojoval. Nejčastěji se samozřejmě objevovalo jméno světoznámého umělce Andyho Warhola, který byl stěžejním světovým představitelem a vůdčí osobností uměleckého směru pop art. Také se několikrát objevilo jméno Roberta Paula Magocsiho, světoznámého autora a propagátora rusínství, a dále jméno Mikuláše Mušinky, známého autora písíciho zejména o slovenských Rusínech. Kromě těchto známých osobností však respondenti jmenovali mnoho dalších osob s rusínským původem (alespoň po jednom s rodičů), z nichž někteří jsou obecně známí, ať už celosvětově (Paul Newman, Tom Selleck) nebo v České republice (Fero Fenič). V neposlední řadě byly zmíněny osobnosti, které nejsou všeobecně známé, ale zásadním způsobem ovlivnili své obory působnosti, pro příklad uvedu tvůrce LED technologie pana Nicka Holonyaka.

5 DISKUSE

Je nesporné, že z celosvětového hlediska Rusíni historicky byli a dodnes jsou specifickou a svébytnou národností, a to i přes skutečnost, že nemají svůj mateřský stát, který by je podporoval, ať už politicky, administrativně nebo ekonomicky, a ve všech zemích, kde žijí, jsou národnostní menšinou.

A co je jako národnost vymezuje? Nejdůležitějším prvkem vymezujícím Rusíny jako národnostní menšinu je dle mého názoru jazyk, který tuto skupinu jednoznačně odlišuje od všech ostatních národností. Rusínština není jednotně kodifikována, v různých oblastech a zemích používají Rusíni různé výrazy, dokonce je zapisována různými typy písma, přesto se Rusíni žijící v různých zemích mezi sebou vždy domluví. Dalším specifikem, který Rusíny vymezuje, je jejich hluboce zakořeněná víra, ať už řeckokatolická nebo pravoslavná, k víře se hlásili všichni respondenti mého výzkumu. Mezi Rusíny také existovala a existuje celá řada zvyků a tradic, které Rusíni stále dodržují, z nichž většina je spojená s již zmíněnou vírou a týká se vánočních a velikonočních svátků. Tyto zvyky a tradice se značně liší od zvyků nejen Českých, ale i Slovenských, Polských a jiných. Se svátky je zase spojen sváteční stůl a typická rusínská kuchyně a rusínské pokrmy, které se od těch českých také velmi odlišují.

5.1 Diskuse okolo primární výzkumné otázky

V následujících dvou kapitolách budu prezentovat jednotlivé formulované výzkumné otázky týkající se Rusínů v České republice a dle odpovědí respondentů tyto otázky posoudím a zhodnotím, co v jejich ohledu tato práce přinesla.

Jsou Rusíni v současné době v České republice svébytnou a specifickou národnostní menšinou?

Zde musím odpovědět jednoznačně ano. Na základě zhodnocení odpovědí všech respondentů musím říct, že rusínská identita je v příslušnících této menšiny pevně zakořeněná a všichni respondenti se k rusínství aktivně a hrdě hlásí.

Hodnotil-li jsem rusínský jazyk jako nejdůležitější specifikum vymezující Rusíny, pak jej všichni respondenti mého výzkumu bez výjimky nejen znají a rozumí mu, ale hlavně jej aktivně používají. Většina respondentů dokonce rusínštinu označuje jako hlavní komunikační jazyk mezi

příbuznými a přáteli a používá ji denně. Když byly zmíněny ve vztahu k jazyku děti, čtyři z respondentů uvedli, že děti rusínsky nemluví, ale rozumí, a dva z respondentů uvedli, že děti rusínsky i mluví a rusínštinu používají. Další tři z respondentů byli bezdětní a jediná respondentka SK uvedla, že děti rusínsky nerozumí. U této respondentky se však jedná o specifickou situaci, kdy její děti vyrostli a dospěli v Rumunsku, rozumí tedy rumunsky nebo česky.

Co se týká víry, všichni respondenti uvedli, že se k víře hlásí, sedm z respondentů uvedlo vyznání řeckokatolické, tři z nich potom vyznání pravoslavné. Otázka náboženského vyznání tedy opět Rusíny výrazně vymezuje oproti majoritní české společnosti, kde je značný počet osob, které se k žádnému vyznání nehlásí. A také dominantní vyznání, k němuž se majoritní společnost v České republice hlásí, je římskokatolické.

Dalším prvkem určujícím a vymezujícím Rusíny jako svébytnou národnost jsou jejich zvyky a tradice. Všichni respondenti uvedli, že rusínské zvyky a tradice znají, osm z respondentů pak jako stěžejní k této otázce uvedlo zvyky spojené s Vánoce a Velikonocemi. Respondenti také tyto vánoční a velikonoční zvyky přísně dodržují i v České republice, ať už jde o umývání ve studené vodě (potoce, řece) před večeří, slámu pod stolem, pšenici na stole, zejména však jde o pokrmy na vánoční tabuli, které se od těch českých diametrálně liší. Rusíni mají na vánoce podstatně více chodů, má jich být 12 stejně jako apoštolů (počítá se však i ovoce a zelenina), které se jí v určitém pořadí. Na tabuli patřily jablka, ořechy, česnek, med, vaří se několik druhů polévek (kapustnica, slivčanka, hriby, fazuľa koločena), dále se připravovaly pirohy, bubalky a další. Podstatným rozdílem oproti českým Vánocům byla jak absence bramborového salátu, tak i kapra, potažmo jakéhokoliv jiného masa. Pro doplnění otázky tradic uvádím, že respondentka SK původem z Rumunska vzpomněla tradiční rusínskou svatbu a křtiny. Nejmladší z respondentů IS pak uvedl, že za největší rusínský obyčej považuje rusínský jazyk.

Pro Rusíny je také typická rusínská kuchyně, jak jsem již naznačil při popisu rusínské vánoční tabule. Jejím hlavním specifikem je absence masa a masných produktů, s výjimkou sádla a slaniny, až na výjimky je tedy tato kuchyně vegetariánská. Jejím základem jsou zejména brambory a zelí, což vtípně vystihl jeden z respondentů AS rusínským úslovím, že typické rusínské pokrmy jsou „bandurky s kapustou a kapusta s bandurkami“ (brambory se zelím a zelí s bramborami), dále fazole, hříby, mléčné produkty a další. Některými typickými pokrmy jsou

kromě jídel vyjmenovaných výše také holubky, zapravlajny bandurky, lokše, lestjaniky a další (více v kapitole 2.3.7 Jídlo, nápoje a stolování). Jak vidíme je tato kuchyně od té naší značně odlišná. Když posoudíme odpovědi respondentů týkající se rusínských pokrmů, opět vidíme, že většina z nich preferuje rusínskou kuchyni. Rusínské pokrmy znají a vaří všichni, pět z respondentů uvedlo, že u nich v domácnosti rusínská kuchyně určitě převládá, další tři respondenti uvedli, že rusínské pokrmy připravují doma rádi a často. Zde tedy vidíme, že i z tohoto pohledu jsou Rusíni v České republice stále sví a od majoritní společnosti se odlišují.

Jak vnímají Rusíni sami sebe a svou identitu? Z odpovědí respondentů jednoznačně vyplývá, že Rusíni svou identitu vnímají a prožívají velmi silně, přičemž ani jeden z respondentů nevnímá svou rusínskou identitu v negativním smyslu. Kromě uchazeče IS, který identitu vnímá neutrálně (narodil se tak, bere to tak, jak to je, není nic jiného než Rusín), zaznívala od respondentů samá pozitiva – SK se jako Rusínka cítí dobře, velmi silná, NM je velmi ráda, že je Rusínka, MV se cítí plnohodnotně jako Rusín, jeho srdce je rusínské, MCh se v rusínské otázce cítí jako fanatik, NK nemůže slovy ani vyjádřit, co všechno to pro ni znamená. Všichni respondenti do jednoho se také vyjádřili, že se ve společnosti jako Rusíni prezentují. Z těchto odpovědí jasně vidíme, že Rusíni si svou odlišnou identitu od majoritní společnosti plně uvědomují a jsou na ni náležitě hrdí.

A jak vidí Rusíni rozdíl mezi nimi a Čechy? Z tohoto srovnání rusínským pohledem bohužel Češi moc dobře nevycházejí. Zatímco Rusíni sami sebe označují jako pohostinné, temperamentní, otevřené a veselé lidi, kteří kladou velký důraz na rodinnou soudržnost, Čechy označili spíše za skoupé, vypočítavé a prospěchářské osoby spíše uzavřené povahy, kteří o rodině více mluví, než by pro ni něco udělali. Cílem této otázky však nebylo hodnocení rusínské či české povahy, ale opět zjištění, zda Rusíni vidí sami sebe svým pohledem jinak, odlišně od majoritní společnosti, což se opět jednoznačně potvrdilo.

Také odpovědi respondentů na otázku rusínských médií potvrzují specifičnost a svébytnost rusínské menšiny v České republice. Osm z deseti respondentů rusínská média vyhledává a sleduje, od tisku, přes rozhlas a televizi, až po internet a facebook. Výjimku v tomto směru tvoří pouze respondentka SK původem z Rumunska, která žádná rusínská média nemá k dispozici (neumí je vyhledat), a respondent IS, který v rusínských médiích nevidí nic nového, přínosného.

Někteří z respondentů jsou také členy některé z organizací sdružujících Rusíny v České republice. Dva respondenti jsou členy nejstarší rusínské organizace působící na území České republiky, Společnosti přátel Podkarpatské Rusi. Další dva respondenti jsou členy rusínského spolku Rusíni.cz – Rusínská iniciativa v ČR, přičemž oba se do činnosti tohoto spolku aktivně zapojují. Dále jsou tři z respondentů aktivními členy a vystupují s rusínským folklorním souborem Skejušan. Dva z respondentů se také vyjádřili, že členy žádné organizace nejsou, ale plánují to, rádi by se účastnili.

Pro doplnění ještě uvedu, že větší část respondentů má alespoň základní povědomí o Rusínech, o tom, odkud pocházejí a kde v současnosti ve světě žijí. Devět z deseti respondentů zase dokázalo vyjmenovat některé významné rusínské osobnosti, ať světové, tak i české a slovenské.

Podíváme-li se na všechny výše uvedené aspekty, jednoznačně vidíme, že odpovědět na výzkumnou otázku, zda jsou Rusíni v současné době v České republice svébytnou a specifickou národnostní menšinou, nelze jinak než kladně.

Porovnáme-li výsledky mého výzkumu s Mušinkou (1997), jednoznačně z nich vyplývá, že Rusíni žijící v České republice mají jednoznačně orientaci prorusínskou, všichni se označili jako Rusíni (popř. Rusnáci), ani jeden z respondentů se neprojevil proukrajinsky a neoznačil sám sebe Mušinkou použitým termínem Rusín-Ukrajinec, přestože někteří z respondentů navštěvovali ukrajinské školy a učili se Ukrajinskému jazyku. Také všichni respondenti mluvili rusínsky, jak již bylo zmíněno výše, ani jeden z nich nevedl mezi používanými jazyky ukrajinštinu.

5.2 Diskuse okolo sekundárních výzkumných otázek

Odkud pocházejí Rusíni žijící v současnosti v České republice?

Ač jsem se původem respondentů a jejich vztahem k původní domovině ve svém výzkumu zabýval, nebude odpověď na tuto otázku vyplývající z mého výzkumu jednoznačná. K jednoznačnému zodpovězení této výzkumné otázky by bylo zapotřebí provést výzkum na mnohem větším vzorku respondentů. To je však v případě Rusínů dosti obtížné, jak jsem již popsal v kapitole Charakteristika výzkumného vzorku. Určitý obrázek o původu Rusínů žijících v České republice, si však lze z mého výzkumu udělat.

Sedm z deseti respondentů se narodilo na východním Slovensku, v oblasti rusínské otčiny, tedy v úzkém pásu jižních svahů karpatského hřbetu táhnoucího se v současném Prešovském kraji od

Vysokých Tater podél hranice s Polskem až po hranice s Ukrajinou. Jmenovány jsou obce v současných okresech Stará Ľubovňa (obec Jarabina), Svidník (obec Vislava), Humenné (město Humenné) a nejvýchodnějším slovenském okrese Snina (obce Kolonica, Osadné, Hostovice, Klenová, Pčolinné). Jeden z respondentů se narodil v současné české části bývalého Československa, konkrétně ve městě Horní Slavkov (Karlovarský kraj, okres Sokolov), jako obec svého původu však uvedl také východoslovenskou obec Pčolinné (okres Snina), kterou považuje za svůj druhý domov. Dvě respondentky se narodily v Rumunsku, v obci Skejuș (Scăiuș) v župě Caraș-Severin. Respondentka KR však uvedla, že vzdálenější předkové pocházeli opět z východního Slovenska, konkrétně z obcí Kamjenka a Jarabina (okres Stará Ľubovňa). Jak vidíme, ač jsou tři respondenti narození mimo Slovensko, kořeny jejich předků tam však směřují také. Dá se tedy říci, že všech deset respondentů odvozuje svůj původ ze slovenské části rusínské otčiny, přičemž dva z nich se narodili v rusínské diaspoře v Rumunsku a jeden v rusínské diaspoře v západních Čechách.

Co se týká státní příslušnosti, pět respondentů má státní příslušnost českou, mezi ně patří všichni respondenti, kteří na území současné České republiky žijí delší dobu a také dvě respondentky původem z Rumunska, přičemž u jedné z nich se jedná o udělení českého politického azylu. Pro zajímavost druhá z těchto respondentek měla v Rumunsku uvedenou v dokladech kromě Rumunské státní příslušnosti slovenskou národnost. Další čtyři respondenti původem ze Slovenska, kteří zde žijí kratší dobu, mají státní příslušnost slovenskou. Jedna z respondentek má státní příslušnost dvojí, českou i slovenskou.

Všichni respondenti také navštěvují oblasti, odkud pocházejí, všech sedm respondentů narozených na Slovensku konkrétně jmenovala obce, ve kterých se narodili a kde dodnes žijí jejich příbuzní. Obce ležící na východním Slovensku však jmenoval také respondent AS narozený v Horním Slavkově v dnešní České republice, a překvapivě také respondentka KR původem z Rumunska, která jmenovala slovenské obce, odkud pocházejí její historicky starší předkové. Pouze jediná respondentka SK navštěvuje Rumunsko, má tam rodinu včetně dcery a sourozenců.

Ač byl výzkumný vzorek nevelký a čítal pouze deset respondentů, z jejich odpovědí vidíme, že všichni z nich kromě jedné respondentky vztahují svůj původ k východnímu Slovensku, a to včetně těch, kteří se narodili v dnešní České republice a v Rumunsku. Domnívám se, že je to

dáno historicky, se Slovenskem jsme tvořili dlouhá desetiletí společný stát, přičemž po odsunu Němců po druhé světové válce to byli mezi jinými právě Rusíni z východního Slovenska, kteří byli do vylidněných oblastí po odsunutých Němcích přesídlováni. Díky společné minulosti však i v dnešní době existuje mezi Českou republikou a Slovenskou republikou vztah užší než mezi jinými sousedícími zeměmi, obyvatelé vzájemně rozumí svým jazykům, proto i dnes přicházejí do České republiky Rusíni právě z východního Slovenska, většinou za prací nebo za studiem, čehož příkladem jsou tři nejmladší respondenti výzkumu. K tomu lze jen dodat, že právě východní Slovensko patří do oblasti, kterou nazývají Rusíni „naše otčina“, jak uvádí i rusínský propagátor Magocsi (2014).

Je vnímání příslušnosti k rusínské menšině ovlivněno pobytem v České republice, případně délkou tohoto pobytu?

Vyhodnocení této otázky mne velmi překvapilo. Ač jsem očekával zjištění, že čím déle Rusíni v České republice žijí, tím více se budou od rusínství odklánět a budou asimilováni do české společnosti, odpovědi respondentů ukázaly pravý opak. Pět respondentů uvedlo, že jejich vnímání příslušnosti k Rusínům se pobytem v České republice naopak zintenzivnilo, pro příklad respondentka SK uvedla, že k rusínství se dostala až v ČR, respondentka IS uvedla, že se ze začátku styděla, teď je naopak hrdá, respondentka MCh uvedla, že na východním Slovensku rusínský původ neprožívala, tady to vnímá mnohem více a také se v rusínské oblasti angažuje (konkrétně pracuje v Domě národnostních menšin a pro rusínskou iniciativu Rusíni.cz – rusínská iniciativa v ČR).

Další čtyři respondenti pak odpověděli ve smyslu, že je to pořád stejné, vždy se cítili jako Rusíni, vnímali to intenzivně od malička. V tomto smyslu odpověděl mimo jiné i respondent AS, který se narodil a od malička vyrůstal na území dnešní České republiky.

Pouze respondent IS odpověděl, že pobyt v České republice jeho vnímání ovlivnil pozitivně i negativně. Pozitivně ve smyslu, že zde potkal mnoho dalších Rusínů, negativně ve smyslu, že ve smíšených manželstvích rusínství postupně zaniká.

Určitý odklon od rusínství a rusínského odkazu však zmínili respondenti i v odpovědích na otázku týkající se známosti rusínské menšiny v České republice. Respondentka KR uvedla, že je tady Rusínů málo, málo se hlásí, respondentka EP uvedla, nehlásí se k tomu ani ti Rusíni z východu, co tady žijí, stydí se za to.

Jak z uvedených odpovědí vidíme, zajisté u nás žije skupina osob, které sice jsou rusínského původu, ale po příchodu do České republiky se k rusínství nehlásí, nepoužívají rusínský jazyk. Spíše se celkově snaží zapadnout a splynout s majoritní společností. Na druhou stranu však existuje početná skupina Rusínů, kteří se i v České republice k rusínskému odkazu hrdě hlásí, nestydí se za rusínský původ. U části z nich, jak vyplývá z mého výzkumu, se vnímání příslušnosti k rusínské menšině dokonce pobytem v České republice dokonce prohloubilo a zintenzivnilo, z mého výzkumného vzorku se v tomto smyslu vyjádřila právě polovina respondentů.

Je vnímání vlastní rusínské identity odlišné s věkem respondentů?

Tuto otázku je těžké vzhledem k velikosti a struktuře mého výzkumného vzorku hodnotit. Mladou generaci Rusínů, například osoby mladší 25-ti let, jsem při provádění svého výzkumu nedohledal, i když v České republice zajisté žijí. Budu-li tedy vycházet z odpovědí respondentů, jejich věk nemá na vnímání rusínské identity vliv. Všichni respondenti bez výjimek se ve společnosti jako Rusíni prezentují, devět z deseti respondentů pak vnímá svou rusínskou identitu velmi silně, hrdě, pozitivně, až fanaticky, pouze nejmladší z respondentů IS ji vnímá neutrálně (je Rusín, narodil se tak, bere to tak, jak to je). Blíže jsem se tomuto věnoval při hodnocení první výzkumné otázky.

Rusíni také aktivně vedou nebo chtějí v budoucnu vést k rusínskému odkazu své potomky. Potěšující je, že snahu zachovat rusínský odkaz do budoucna a přenos rusínství na děti celkem přesvědčivě vyjádřili právě nejmladší respondenti výzkumu. Nejmladších z respondentů IS se k problému vyjádřil, že určitě své potomky aktivně povede k rusínskému odkazu, přičemž je jedno, v jaké části světa to bude a s ženou jaké národnosti bude mít děti, ale děti musí vědět, odkud pocházejí. Druhá nejmladší respondentka výzkumu IS se vyjádřila (částečně v žertu), že pokud chci udělat rozhovor s mladým Rusínem, mám vzít za respondenta jejího devítiletého syna, který rusínsky i mluví.

Vidíme tedy, že vycházíme-li čistě z odpovědí respondentů, jejich věk nemá na vnímání rusínské identity žádný vliv. Pro upřesnění dodám, že věk respondentů mého výzkumu byl v rozpětí od 29 do 78 let. Pro objektivní hodnocení však musím uvést, že průměrný věk respondentů byl 54,9 let a s respondenty mladšími 25-ti let jsem se při provádění výzkumu nesetkal.

ZÁVĚR

Známý umělec rusínského původu Andy Warhol na otázku, odkud pochází, odpověděl, „jsem odnikud“. Toto přirovnání pak použil také známý autor a rusínský propagátor Robert Paul Magocsi (2014) k označení Rusínů obecně, tedy jako národa odnikud. A jak už bylo v této práci řečeno, nemají Rusíni ani vlastní mateřský stát, který by je podporoval. Může být takový. národ odnikud bez vlastního mateřského státu natolik svébytný, aby se dal označit jako specifický národ? Na základě získaných teoretických poznatků i vlastního výzkumu a odpovědí respondentů musím odpovědět, že jednoznačně ano. Specifik, které vymezují Rusíny jako národnostní menšinu je tolik, že ani nelze odpovědět jinak.

A jak je to konkrétně s Rusíny v České republice? V řeči čísel, které vyplývají z oficiálních statistik prováděných Českým statistickým úřadem, jsou na tom Rusíni žijící v naší zemi bídně, na hranici vymizení. Dle údajů, které vzešly z posledního sčítání lidu v roce 2011, se k rusínské národnostní menšině u nás v tomto roce hlásilo pouze 739 osob, což je naprosto zanedbatelné množství vzhledem k velikosti populace České republiky, a Rusíni tak v tomto roce tvořili pouhých 0,007 % obyvatel. Neoficiální kvalifikované odhady však hovoří o mnohem větším počtu Rusínů žijících u nás, přičemž se údaje z různých zdrojů pohybují někde mezi deseti a dvaceti tisíci, což už jsou údaje mnohem povzbudivější.

To však jsou jen syrová čísla, mnohem podstatnější je, jak Rusíni v České republice žijí, jak se tady cítí. A v tomto směru si myslím, že jsou na tom Rusíni žijící u nás velmi dobře. Jak vyplynulo z mého výzkumu, všichni respondenti jsou patřičně hrdí na svou rusínskou identitu a k rusínství se otevřeně hlásí. Pro Rusíny je naprostou samozřejmostí každodenní používání rusínského jazyka, stejně jako dodržování rusínských tradic a obyčejů. Rusíni si také přinesli do České republiky svou typickou bezmasou kuchyni.

Mnoho Rusínů také propaguje rusínskou menšinu a angažuje se v rusínských spolcích působících v České republice, další zase u nás šíří rusínskou kulturu prostřednictvím účinkování v rusínských folklorních souborech, pořádají rusínské plesy. Rusíni také v dnešní moderní době využívají moderních komunikačních technologií, provozují různé internetové domény a spojují se a propagují prostřednictvím sociálních sítí.

Závěrem chci dodat, že rusínský národ je mi vnitřně velmi blízký, protože část mé rodiny je rusínského původu. Proto doufám, že svérázná rusínská kultura nezanikne a zachová se i pro budoucí generace. Pozitivem v tomto směru je i zjištění, že Rusíni aktivně vedou nebo mají zájem v budoucnu vést své potomky k rusínskému odkazu, stejně jako zjištění, že Rusíni mají v České republice příhodné podmínky k životu, nemají problém zde studovat či si najít práci. Proto snad, navzdory oficiálním statistikám, bude rusínská národnostní menšina i nadále patřit k České republice.

SOUHRN

Předmětem této kvalifikační práce je národnostní menšina Rusínů žijící v České republice z pohledu kulturní a sociální antropologie. Zabývá se zkoumáním nejpodstatnějších prvků, které karpatské Rusíny jako národnostní menšinu a specifickou sociální skupinu obecně vymezují, tedy jejich běžným životem, rusínským jazykem, rusínskými zvyky a tradicemi, vztahem k náboženství a vírou, kuchyní a stolováním Rusínů. Dále se také zabývá vnímáním vlastní identity Rusínů, vnímáním jejich příslušnosti k rusínské menšině. Obecně také mapuje znalosti Rusínů o své vlastní národnosti. To vše s ohledem na jejich současný život v České republice.

Bakalářská práce je prováděna kvalitativní formou, přístupem případové studie, která je prováděna metodou dotazování respondentů. Výzkumným nástrojem je polostrukturovaný rozhovor. Výzkumný vzorek potom tvoří 10 respondentů vybraných s ohledem na pohlaví, bydliště a věk jednotlivých respondentů.

Cílem práce je zhodnotit současnou situaci Rusínů žijících v České republice, posoudit jejich způsob života, specifika a aspekty, které je odlišují od majoritní společnosti. Základní otázkou pak je, zda jsou v České republice i v dnešní době specifickou a svébytnou národnostní menšinou. Dále práce mapuje, odkud pocházejí Rusíni žijící v České republice a zda pobyt u nás má vliv na jejich vnímání příslušnosti k Rusínům. Práce se také zabývá otázkou, zda vnímání příslušnosti k rusínské menšině je odlišné věkem respondentů.

Klíčová slova:

Rusín, karpatský Rusín, rusínský, národnostní menšina, kulturní a sociální antropologie, polostrukturovaný rozhovor.

SUMMARY

The object of this qualifying work is Ruthenian national minority living in the Czech Republic from the perspective of cultural and social anthropology. It deals with the study of the most important elements of Carpathian Rusyns as an ethnic minority in a particular social group generally defined, that is their normal life, Ruthenian language, Ruthenian customs and traditions related to religion, faith, cuisine and dining of Ruthenians. Furthermore, it also deals with the perception of self-identity of Ruthenians, their perception of belonging to the Ruthenian minority. It also generally records of knowledge of Rusyns of their own nationality. All this with regard to their present life in the Czech Republic.

The bachelor thesis is carried out in the qualitative form of a case study approach. The survey is conducted by interviewing respondents. The research tool is a semi-structured interview. The research sample than consists of 10 respondents selected with regard to gender, location and age of the respondents.

The aim of the thesis is to evaluate the current situation of Rusyns living in the Czech Republic, to assess their way of life, specifics and aspects that differentiate them from the social majority society. The basic question is whether the Ruthenians in the Czech Republic still are a specific and distinct minority nowadays. The thesis further maps places where Rusyns living in the Czech Republic come from and whether their stay in our country has an impact on their perception of belonging to the Ruthenians. The thesis also examines whether the perception of belonging to the Ruthenian minority is a different with regard to age of respondents.

Key words:

Ruthenian, Carpathian Rusyns, minority ethnic, cultural and social anthropology, semi-structured interview.

REFERENČNÍ SEZNAMY

Seznam použité literatury a zdrojů

HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.

Holosy: komunitný portál karpatských Rusínov, 2012 [online]. [cit. 2017-03-22]. Dostupné z: <http://www.holosy.sk/sk>

HOŘEC, Jaromír, 1994a. *Podkarpatská Rus – země neznámá*. Jinočany: Historica (H & H). ISBN 80-85787-51-2.

HOŘEC, Jaromír, 1994b. *Podkarpatsko včera a dnes*. Praha: Česká expedice, Podkarpatská Rus. ISBN 80-85281-40-6.

JELÍNEK, Ješajahu Andrej, 2010. *Karpatskaja diaspora: Jevrei Podkarpatskoj Rusi i Mukačeva (1848-1948)*. Užgorod: Izdatel'stvo V. Padjaka. ISBN 978-966-387-039-7.

KOŽMÍNOVÁ, Amalie, 2010. *Podkarpatská Rus: Práce a život lidu*. Reedice. Bez ISBN.

MAGOCSI, Paul Robert. Carpatho-rusyn americans. *Countries and Their Cultures*, 2017. [online]. [cit. 2017-3-22]. Dostupné z: <http://www.everyculture.com/multi/Bu-Dr/Carpatho-Rusyn-Americans.html>

MAGOCSI, Paul Robert, 2014. *Národ odnikud: ilustrované dějiny karpatských Rusínů*. Užhorod: Vydavateľství V. Paďaka. ISBN 978-966-387-092-2.

MAGOCSI, Paul Robert, 2016. *Karpatští Rusíni*. Praha: Společnost přátel Podkarpatské Rusi. Bez ISBN.

MUŠINKA, Mikuláš, 1997. *Rusíni-ukrajinci – jedna národnosť: k seriálu článkov Rusíni – ohrozená menšina*. Prešov: Zväz rusínov-ukrajincov Slovenskej Republiky. ISBN 80-85137-13-5.

Obyvatelstvo podle národností podle výsledků sčítání lidu v letech 1921 – 2011. *Český statistický úřad*, 2017 [online]. [cit. 2017-3-22]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20548153/130055140116.pdf/12b2d09a-5297-4053-b9fd-7839dbab43f2?version=1.0>

POLÁŠEK, Ladislav, 2001. *Rusíni a Čechoslováci ve společném státě 1919 – 1939*. Nový Jičín: Dílna užité grafiky O. Micháلكové. Bez ISBN.

Podkarpatská Rus: stránky Společnosti přátel Podkarpatské Rusi, 2017 [online]. [cit. 2017-3-22]. Dostupné z: <http://www.podkarpatskarus.cz/>

Rusíni. In: *Wikipedia: the free encyclopedia*, 2017 [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2017-03-22]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Rus%C3%ADni>

Rusíni.cz – Rusínská iniciativa v ČR, 2015 [online]. [cit. 2017-3-22]. Dostupné z: <http://rusini.cz/>

Rusínská národnostní menšina. *Vláda České republiky: Národnostní menšiny*, 2015 [online]. [cit. 2017-3-22]. Dostupné z:

<http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/mensiny/rusinska-narodnostni-mensina-16151/>

Rusínská řeckokatolická církev. In: *Wikipedia: the free encyclopedia*, 2017 [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2017-03-22]. Dostupné z:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Rus%C3%ADnsk%C3%A1_%C5%99eckokatolick%C3%A1_c%C3%ADrkev

Rusínský magazín. Rozhlas a televízia Slovenska. [online]. © 2015 [cit. 2017-3-22]. Dostupné z: <http://www.rtvs.sk/televizia/program/7777>

Rusínština. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2017 [cit. 2017-03-22]. Dostupné z:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Rus%C3%ADn%C5%Altina>

Spoločnosť Andyho Warhola v Medzilaborciach, 2017 [online]. [cit. 2017-03-22].

ŠIŠKOVÁ, Růžena, Mikuláš MUŠINKA a Jozef HRUŠOVSKÝ, 2009. *Vyprávění a písňe Rusínů z východního Slovenska: jihokarpatská ukrajinská nářečí v autentických záznamech*. Praha: Slovanský ústav AV ČR. ISBN 978-80-86420-35-6.

Všeukrajinské sčítání lidu 2001, 2014 [online]. [cit. 2017-3-22]. Dostupné z:

http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/nationality_population/nationality_popul2/select_5/?bottom=cens_db&box=5.5W&k_t=00&p=0&r_z=1_1&r_z_b=2_1

Zakarpatská oblast. In: *Wikipedia: the free encyclopedia*, 2017 [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2017-03-22]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Zakarpatsk%C3%A1_oblast

Seznam použitých zkratk

aj. a jiné
apod. a podobně
atd. a tak dále
ČR Česká republika
mj. mimo jiné
popř. popřípadě
prof. profesor
příp. případně
resp. respondent
st. století
sv. světový
tis. tisíc
tj. to je
tzv. tak zvaný

Seznam obrázků

Obrázek 1 – Mapa rozšíření karpatských Rusínů před první světovou válkou

Obrázek 2 – Vlajka podkarpatské Rusi obsahující znak Rusínů

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Obyvatelstvo podle národností podle výsledků sčítání lidu v letech 1921 – 2011

Tabulka 2 – Respondenti dle lokality

Tabulka 3 – Vyhodnocení otázky číslo 1
Tabulka 4 – Vyhodnocení otázky číslo 2
Tabulka 5 – Vyhodnocení otázky číslo 3
Tabulka 6 – Vyhodnocení otázky číslo 4
Tabulka 7 – Vyhodnocení otázky číslo 5
Tabulka 8 – Vyhodnocení otázky číslo 6
Tabulka 9 – Vyhodnocení otázky číslo 7
Tabulka 10 – Vyhodnocení otázky číslo 8
Tabulka 11 – Vyhodnocení otázky číslo 9
Tabulka 12 – Vyhodnocení otázky číslo 10
Tabulka 13 – Vyhodnocení otázky číslo 11
Tabulka 14 – Vyhodnocení otázky číslo 12
Tabulka 15 – Vyhodnocení otázky číslo 13
Tabulka 16 – Vyhodnocení otázky číslo 14
Tabulka 17 – Vyhodnocení otázky číslo 15
Tabulka 18 – Vyhodnocení otázky číslo 16
Tabulka 19 – Vyhodnocení otázky číslo 17
Tabulka 20 – Vyhodnocení otázky číslo 18

Seznam příloh

Příloha č. 1 – příklad přepisu rozhovoru s jedním z respondentů ze zvukového záznamu do podoby textového dokumentu.

Příloha č. 1 – přepis jednoho z provedených rozhovorů

1. Máte obecné povědomí o Rusínech ve světě? Víte, odkud pocházejí, kde žijí dnes, případně znáte něco z historie Rusínů?

O Rusíny se v rámci běžného pracujícího člověka všední doby aktivně zajímám už od svých 10-ti let. O rusínství jsem se začal zajímat na bázi folklorní, začal jsem studovat nějaké historické materiály o Rusínech v rámci tradičního kulturního dědictví, předávání lidových písní v rámci oblasti Hostovic, Osadného, Polonin atd. Postupně to přešlo ve vnímání rusínství v širším spektru, což znamená historie, politika, vnímání vlastní identity, což je velmi důležité, jazyka apod. O Rusínech ve světě vím, vím, kde žijí. Omyl je, že si mnoho lidí myslí, že Rusíni se rovná Karpatská Rus, to není pravda. Rusíni se rovná celý svět, dá se říct, je jich střízlivým odhadem 1,6 až 1,7 milionu ve světě. Velké množství Rusínů žije v Americe, Kanadě, další velké komunity žijí v Argentíně, Srbsku, v jižním Polsku, to je rusínská diaspora, diasporická menšina. Samozřejmě jádro Rusínů je Karpatská Rus, která zabírá i Podkarpatskou Rus, i Prešovskou Rus i Lemkovskou Rus, to jádro je takzvaná domovina. Obrovská aktivní menšina je v Americe, cca 600 tisíc potomků, a hlavně ta třetí generace, která se probouzí a hlásí k té identitě, tak tam působí. V Srbsku v oblasti Vojvodiny žije optimistickým odhadem cca 40 tisíc, reálným odhadem cca 15 tisíc zachytitelných Rusínů žijících v severním Srbsku v oblasti Vojvodiny. V Čechách je jich statisticky 1.091, ale reálný odhad je cca 15 až 20 tisíc Rusínů

2. Rozumíte nebo mluvíte rusínsky? Pokud ano, jak často tento jazyk používáte? Rozumí nebo mluví u Vás v rodině někdo rusínsky?

Mluvím aktivně. V rodině mluvím i slovensky i rusínsky, otec i přítelkyně jsou Rusíni. Když jsem doma na východním Slovensku, automaticky přepnu do rusínštiny. Doma s přítelkyní mluvím víc Slovensky. Ale ten rusínský jazyk vnímám aktivně, vyznám se v tom jazyku velmi dobře.

3. Odkud pocházíte? Jmenujte stát, kraj a obec původu. Jakou máte státní příslušnost? (Jiná státní příslušnost?)

Kořeny mám v Hostovicích při Snině a v Osadném na východním Slovensku, z Hostovic je můj táta, maminka pochází z Osadného, je to Poloninská oblast. Narodil jsem se sice ve Snině, ale život jsem prožíval v obcích svých rodičů. Mé státní občanství je slovenské, národnost je samozřejmě rusínská.

**4. Udržujete kontakt s Rusíny v oblastech, odkud pocházíte Vy nebo Vaši předkové?
Případně navštěvujete tyto oblasti? Ke toto místo konkrétně je?**

Ano udržuji aktivní kontakt. Navštěvuji tyto oblasti, konkrétně Hostovice, Osadné, Lekná pri Starej Lubovni, odtamtud pochází moje přítelkyně, také Rusínka.

5. Jak dlouho žijete v České republice? Změnil pobyt v ČR vaše vnímání příslušnosti k rusínské menšině?

V České republice žiju přerušovaně od roku 2002. Ano (vnímání), protože jak se říká, když člověk něco ztratí, tak si toho o to víc váží. Vnímám to, že jsem právě pobyt a životem v ČR si to vnímání rusínství více prohloubil a zintenzivnil. Na východě Slovenska jsem měl přístup k těm Rusínům dennodenní, a poznal jsem jich velké množství, o to víc si toho teď vážím.

6. Jak sám vnitřně vnímáte svou rusínskou identitu?

Svou identitu vnímám tak, že se plnohodnotně cítím jako Rusín, jako že moje srdce je rusínské. Jsem si vědom své rusínské identity.

7. V čem spočívá podle Vás největší rozdíl mezi Rusínem a běžným Čechem?

Je těžké generalizovat, i když nemám rád slovo generalizování. Je tam jistý mentální rozdíl, nás ovlivňovala víra, synergie. Dá se říct víra, karpatská příroda, tvrdý život v karpatské přírodě, to ovlivňovalo naši mentalitu po celé generace a ta kombinace vytvořila tu naši mentalitu. Každý je individuálně rozdílný, ale můžeme mluvit o velmi výrazných prvcích rusínské mentality, které jsou velmi odlišné od české. Takže je tam silný vztah k rodině, silný vztah k víře, vnímání nějakých jiných věcí, přístup k práci, přístup k rodině, přístup ke všemu možnému je úplně odlišný ...(nerozumím). A hlavně, nemůžu mluvit za všechny, Praha má svoji určitou mentalitu, myslím si, že to není česká mentalita. Takže nevím, nemůžu posoudit pravou českou mentalitu, když znám jenom tu Prahu, nemůžu to objektivně posoudit.

8. Znáte rusínské zvyky a tradice? Pokud ano, dodržujete některé z nich? Dodržujete i nějaké české typicky české zvyky?

Ano znám. Určitě dodržujeme zvyk tradičních vánoc, když maminka je pravoslavná, tak dodržujeme i pravoslavné zvykosloví, kalendář i gregoriánský i juliánský, otec byl grekokatolík. S tím, že když se aktivně zajímám o folklor, tak sbírám lidové písně, snažím se je autentizovat, to

znamená, že chodím po vesnicích, sbírám originální lidové písně a snažím se je zasadit do našeho repertoáru. České zvyky nedodržuji, čistě rusínské.

9. Znáte tradiční rusínské pokrmy? Připravujete je někdy doma, a jak často?

Určitě znám, například bubal'ky, slivčanka, tatarčane pirohy, to je moje. Bubal'ky se dělají s mákem na sladko, něco jako buchtičky, z jakého těsta to je, to nevím, protože to připravují ženy, chlapi se nestarají. Dále také holubky, nebo třeba džatky, ale to už se dělá u Staré Lubovni. Dále mléčné produkty, sýrové produkty, typická je fazuľa, pirohy a tak, to jsou mé oblíbené pokrmy. Doma je samozřejmě připravujeme. Vaříme tak půl na půl českou a rusínskou kuchyni, když o si víkendech uděláme rusínské jídlo, přes týden pak co přijde pod ruku, to si uděláme třeba špagety a tak. Nejsme typičtí gastronomičtí nacionalisté, co by jedli jen rusínské jídlo.

10. Co pro Vás znamená rodina a kdo všechno do ní patří?

Rodina je pro mě širší pojem, než vnímání té nejužší rodiny, otec, máma, děti. Rodina znamená i bratrance, i sestřenice, i kmotra (krstná máma), i kmotr (krstný otec), jsou to silné vztahy, které mě ovlivňují i formují, jsme ve stálém kontaktu a vnímáme to, že jako rodina si musíme pomáhat, když nastane problém, je to o tom, že nejen ve stádiích životních radostí, ale i ve stádiích starostí, tak se musí pomáhat, intenzivně si voláme, píšeme, setkáváme se když máme možnost. Bohužel nás ten život roztrousil do celého světa, hlavně do velkých měst.

11. Vedete nebo povedete své potomky k rusínskému odkazu?

Určitě. Ještě nevedu, ale mám v plánu své budoucí potomky vést.

12. Hlásíte se k nějaké víře, a ke které konkrétně? Jak často navštěvujete kostel?

Jsem grekokatolík, ale dospěl jsem do stádia, kdy přehodnocuji určité věci, ale jsem grekokatolík. Kostel aktivně nenavštěvuji, přítelkyně ano, já ne. Aby se neřeklo, třeba jednou za rok (směje se).

13. Prezentujete se ve společnosti jako Rusín?

Ano.

14. Máte zájem na tom, aby byla rusínská menšina v České republice obecně známější?

Určitě ano, děláme pro to všechno.

15. Sledujete nějaká rusínská média (televize, rozhlas, noviny, internet)?

Ano aktivně. Přímo se o to aktivně starám, máme v Čechách média typu Rusíni.cz, tj. webová stránka, a dále Rusnáci v Praze, to je vlastně facebooková platforma té naší komunitní činnosti, tam je nás asi 1.200.

16. Jste členem některé organizace sdružující Rusíny v ČR nebo jiné zemi?

Ano, jsem členem a předsedou jednoho spolku, my jsme Rusíni.cz – rusínská iniciativa v ČR. Spolek přátel Podkarpatské Rusi jsou nejstarší organizace, která působí na poli rusínského národnostního života, oni mají jinou spolkovou politiku, jejich orientace je zaměřená na Podkarpatskou Rus, na nějaké vztahy s Podkarpatskou Rusí. Je to spíše starší generace Rusínů se zaměřením přímo na Podkarpatskou Rus. My jsme spíše organizace, která zastřešuje mladou a střední generaci Rusínů žijících v Praze a v Čechách. Snažíme se to dělat tak, aby to bylo příjemné té střední a mladé generaci. Náš název je, jak už jsem říkal, Rusíni.cz – Rusínská iniciativa v ČR. Rusíni.cz je naše doména. Na Slovensku jsou pak další, kterých ale nejsem členem, Zvez inteligencie rusínského Slovenska, Rusínská obroda, Okružnicvto rusinou, Molod rusini, v Polsku pak Lemkovská organizace Ruská Busa, další působí na Ukrajině, v Americe.

17. Co a kde děláte za práci? Má Váš rusínský původ vliv na nabídky a dostupnost práce, sháníte si práci snadno?

Momentálně sedím doma, dlouhé roky jsem byl manažerem pětihvězdičkového hotelu, a teď od března mám jinou nabídku. Teď jsem 3 měsíce na státní sociální podpoře a užívám si volna (smích). Myslím, že to není problém, v rámci zaměstnavatelů většinou fungují jiné přístupy vůči zaměstnancům, odbornost a tak.

18. Znáte nějaké významné rusínské osobnosti nebo rusínská díla?

Znám. Každý si myslí, že to je Warhol, ale já mám jiné představitele. Globálně uznávaná kapacita rusínského původu je Nick Holonyak (pozn. N. Holonyak Jr., nar. 1928), Američan, který vytvořil LED technologii, to je důležitá technologie, která měla být oceněna Nobelovou cenou, ale bohužel tam jsou jisté tlaky té švédské akademické společnosti, která tyto ceny uděluje. Dále bych zmínil např. Michal Balud'anský (jméno ověřeno), byl to Rusín, který založil v Rusku moderní finanční systém. Byl rektorem Petrohradské university, založil Petrohradskou universitu, byl tvůrce finančního a ekonomického systému Ruska, transformace z toho typického

historického zaostalého Ruska, do novodobého moderního Ruska. Je toho strašně moc. Třeba Štefan (Štěpán) Rak, profesor, kytarový virtuos, je to Rusín, učí akademii věd v Čechách, na VŠ múzických umění. První profesor kytary v Čechách. Pak na Slovensku dva bratři, jeden známý profesor, myslím neurolog, jeden v Bratislavě působí jako docent a profesor, teď mi vypadlo jméno (asi myslí bratry Šteňovy). Dále například Robert Urich, známý herec, již zesnulý, Američan rusínského původu. Tom Selleck byl po otci Rusín, Sandra Dee byla kompletní Rusínka. Zlatá éra Hollywoodu, oni to byli Rusíni. Pak v Americe dále hodně známý Magosci, to je intelektuální elita. Profesor Ivan Pop, akademik, který v rámci české intelektuální sféry v pracích o Rusínech udělal největší kvantum práce

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Alexandr Džubera
Katedra:	Katedra antropologie a zdravotní vědy
Vedoucí práce:	Mgr. Petr Zemánek, Ph.D.
Rok obhajoby:	2017

Název práce:	Rusíni v České republice z pohledu kulturní a sociální antropologie.
Název v angličtině:	Ruthenians in the Czech republic from the perspective of cultural and social anthropology.
Anotace práce:	<p>Předmětem práce je národnostní menšina Rusínů žijící v České republice z pohledu kulturní a sociální antropologie. Zabývá se zkoumáním nejpodstatnějších prvků, které karpatské Rusíny jako národnostní menšinu a specifickou sociální skupinu obecně vymezují. Tedy běžný život, rusínským jazyk, rusínské zvyky a tradice, náboženství a víra, kuchyně a stolování. Dále se také zabývá vnímáním vlastní identity Rusínů a obecně mapuje znalosti Rusínů o své vlastní národnosti. Jde o kvalitativní práci prováděnou dotazováním pomocí polostrukturovaného rozhovoru na vzorku deseti respondentů. Cílem práce je zhodnotit současnou situaci Rusínů žijících v České republice, posoudit jejich způsob života, specifika a aspekty, které je odlišují od majoritní společnosti. Základní otázkou je, zda jsou Rusíni v České republice i v dnešní době specifickou a svébytnou národnostní menšinou. Dále práce mapuje, odkud pocházejí Rusíni žijící v České republice a zda pobyt u nás má vliv na jejich vnímání příslušnosti k Rusínům, a zda vnímání příslušnosti k rusínské menšině je odlišné věkem respondentů.</p>

Klíčová slova:	Rusín, karpatští Rusíni, kulturní a sociální antropologie
Anotace v angličtině:	<p>This thesis investigates the Ruthenian national minority living in the Czech Republic from the perspective of cultural and social anthropology. It deals with the study of the most important elements which generally define Carpathian Rusyns as an ethnic minority in and a particular social group. It is an everyday life, Ruthenian language, Ruthenian customs and traditions, religion and faith, cuisine and dining. Furthermore, it also deals with the perception of self-identity of Ruthenians and it also generally records of knowledge of Rusyns of their own nationality. It is a qualitative work carried out by questioning by using semi-structured interviews on a sample of ten respondents. The aim is to assess the current situation of Rusyns living in the Czech Republic, to assess their way of life, specifics and aspects that differentiate them from the social majority society. The basic question is whether the Ruthenians in the Czech Republic still are a specific and distinct minority nowadays. The thesis further maps places where Rusyns living in the Czech Republic come from and whether their stay in our country has an impact on their perception of belonging to the Ruthenians. The thesis also examines whether the perception of belonging to the Ruthenian minority is a different with regard to age of respondents.</p>
Klíčová slova v angličtině:	Ruthenian, Carpathian Rusyns, cultural and social anthropology
Přílohy vázané v práci:	-----
Rozsah práce:	79 stran
Jazyk práce:	Český jazyk